وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا

تحفة الإحسان

تجوید القرآن

(کامل ،آسان او مختصر)

مؤلف: حمدالله «شاکری»

Maktaba Tul Ishaat.com

وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً

تحفة الاحسان

تجويد القرآن

مؤلف: حمدالله "شاكري"

نظر ثاني: حکمت الله "نیکمل"

بسم الله الرحمن الرحيم

سریزه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله و الصلاة و السلام علي سيد المرسَلين و على آله و صحبه اجمعين،الحمدُ لله ، الذي أنزل القرآن على خاتم الأنبياء ، ليكون رحمةً لِلعالمين .

امابعد: څوک دې دا فکر نه کوي چې د تجويد علم به يوائې د حافظ او قاري زده وي بلکی د تجويد علم د ضرورت په اندازه په هر مسلمان نر او ښځه فرض دی په هره ورځ کې پنځه لمونځونه او په هر لمانځه کې قرآئت ويل فرض دي .

د قرآنکريم تجويد ډير مهم دی، د ابن مسعود رضی الله نه روايت دی چې هغه ويلي: «جودوا القرآن » (لولئ په ښه شان قرآن)، او هغه دا چې د هر حرف حق ادا شي او حرف د خپل مخرج څخه ادا شي، او په غوره شان تلفظ شي داسې چې په هغه کې اسراف، ظلم او افراط نه وي.

جناب رسول الله صلی الله عليه وسلم دې مطلب ته داسې اشاره کوي: « من أحب أن يقرأ القرآن غضاً كما أنزل فليقرأه على قراءة ابن أم عبد » يعنې ابن مسعود.

ژباړه: څوک چې دا خوښوي چې قرآن داسې ولولي لکه څنګه چې نازل شوی دی پس هغه يې دې د ابن معسود رضی الله عنه په شان لولي .

الله تعالی ابن مسعود رضی الله عنه ته په تجويد کې اوچت مهارت ورکړی وو.

د قرآنکریم داسې ویل جایز نه دي چې چېرې مد نه وي هلته مد ورکوي او چیرې چې مد وي هلته قصر کوي او یا په مد کې زیاتوالی او کموالی کوي ، یا د وقف پر ځای وصل او د وصل پر ځای وقف کول جواز نلري .

همدارنګه د هر توري حق ادا شي (حرف د خپل مخرج څخه ادا شي او د حروفو حرکات تغیر نشي)، د مد او قصر حق ادا شي، د نون ساکن او تنوین حقوق ادا شي او همدارنګه د تجوید نور احکام په نظر کې ونیول شي.

دغه د تجوید کتاب د نړۍ له مهمو معتبرو مراجعو د دقیقو څیړنو وروسته په ساده او روانه لهجه ترتیب شوی

په آخر کښې د لوی خدای (جل جلا له) له درباره څخه غواړم چې د تجوید دغه کتاب د مسلمانانو لپاره ګټور وګرځوي (آمین)

حمدالله "شاکري"

دراسات الاسلامي – الاکادیمیة الاسلامیة العالمي

لومړی فصل

د قرآنکریم فضیلت

قرآنکریم د الله تعالی د جانبه ټول بشریت ته رحمت، هدایت او لارښوونه ده، قرآنکریم د اسلامي شریعت قانون دی، قرآنکریم د ټول طاغوت، باطل، رزائلو او منکراتو پر وړاندې د حقې او رښتنې الهې لارې لارښود کتاب دی، قرآنکریم د جناب رسول الله صلی الله علیه وسلم د رسالت میراث دی، نن زمونږ په عصر کې نه وحی شته او نه هم پیغمبر بلکې د الله تعالی او د هغه د مخلوق تر مینځ د ارتباط وسیله یوازې قرآن دی، د قرآن په نزول سره د وحی او رسالت سلسله ختمه شوې ده.

هر چا چې د قرآن لاره تعقیب کړه هغه د الله تعالی رضا حاصله کړه، او هر چا چې قرآن پرېښود هغه د طاغوت لاره اختیاره کړه او ګمراه شو.

څوک چې د الله تعالی رضا، هدایت، شرعي قانون او نظام، د عذاب څخه نجات او سعادت غواړي هغوی دې په قرآن منګولې و نیښلوي او څوک چې د قرآن څخه پرته بله لاره او بل قانون غواړي د هغه لپاره هدایت او سعادت نشته.

د قرآنکریم د فضیلت څو مثالونه د قرآن په ژبه

١ - د الله تعالی رښتنی بر حق کلام دی :

ذَلِكَ الكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ (البقرة ٢).

ژباړه: دا د الله کتاب دی هیڅ شک پکې نشته د پرهیزګارانو لپاره لارښوونکی دی.

۲ - د ټولو خلکو د پاره هدایت دی:

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ (ابراهيم ۱).

ژباړه: (ای پیغمبره !) دا کتاب مونږ تاته نازل کړی دی چې پرېږ خلک د هغوی د رب په مرسته له تیارو نه د رڼا په لور را وباسې.

د [الناس] کلمه عامه ده ، د ټولو خلکو لپاره.

۳ - قرآنکریم د پرهیزکارانو لپاره پند او هدایت دی.

وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ (المائده :۴۶).

ژباړه: او هدایت او پند دی لپاره د پرهیزګارانو.

[للمتقين] نه مراد رجوع کوونکي او حق ته غاړه ایښودونکي دي .

هَذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ (آل عمران).

ژباړه :دا قرآن د عامو خلکو لپاره بیان او پرهیزګارانو لپاره هدایت او پند دی.

۴ - د مؤمنانو د پاره شفاء، رحمت او زېری دی.

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاء وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ (اسراء ۸۲) .

ژباړه :او مونږ تاته هغه قرآن نازلوو چې د مؤمنانو لپاره شفا او رحمت دی.

۵- قرآنکریم د رحمت د نزول سبب دی، الله تعالی فرمايي: وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُواْ لَهُ وَأَنصِتُواْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (اعراف ۲۰۴).

ژباړه: او چې کله قرآن ولوستل شي نو ورته غوږ او چپ شئ ښايي چې پر تاسې رحم وشي.

۶ -قرآنکریم د زړه او روح سکون او اطمینان دی:

الله تعالى فرمايي : الَّـذِينَ آمَنُـواْ وَتَطْمَـئِنُّ قُلُـوبُهُم بِـذِكْرِ اللّهِ أَلاَ بِـذِكْرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ (رعد:١٨).

ژباړه: هغه کسان چې ايمان يي راوړی او زړونه يي د الله (جل جلا له) په ياد آراميږي، خبر شئ چې د الله پاک په يادښت زړونه ډاډمن کيږي.

٧ -قرآن د هدايت سيده لاره ده:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: وهو حبل الله المتين، وهو الذكر الحكيم، وهو الصراط المستقيم (الترمذي).

او دا (قرآن) د الله تعالى کلکه رسۍ ده، او دا (قرآن) د حکيم ذات (جل جلاله) ذکر دی او دا (قرآن) د هدايت سيده او مسقيمه لاره ده.

د قرآن د زده کړي او نورو ته د ور زده کولو فضيلت

حضرت عثمان رضی الله عنه روايت کوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:«خير کم من تعلم القرآن و علمه» (رواه البخارى).

ژباړه: په تاسو کې د ټولو نه بهتر او افضل هغه کس دی کوم چه د قرآن علم حاصل کړي او نورو ته يي هم وښايي .

رسول الله صلى الله عليه وسلم ابوذر رضی الله عنه ته وويل:

«يا أبا ذر! لأن تغدو فتعلَمْ آية من كتاب اللَّه، خير لك من أن تصلي مائة ركعة. ولأن تغدو فتعلَمْ بابا من العلَمْ، عمل بِهِ أَوْ لَمْ يعمل، خير من أَن تصلي ألف ركعة» (سنن ابن ماجه :ضعيف).

ژباړه: ای ابوذره ! کچيرې ته سحر لاړ شي او يو آيت د قرآن پاک زده کړې نو د سل رکعته نفلو نه بهتره دی، او کچيرې يو باب د علم زده کړې که

دغه وخت دې عمل پرې کړی وي يا نه نو د زرو رکعتونو نفلو کولو نه بهتر دی .

همدارنګه رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:«مَن قرأ القرآن وعمل به ألبس والداه تاجاً يوم القيامة ضوءه أحسن من ضوء الشّمس في بيوت الدنيا فمَا ظنُّكم بالّذي عمل بهذا» (رواه أبو داود والحاكم، وقال: صحيح الإسناد).

ژباړه: چا چې قرآن ولوستو او په قرآن يې عمل وکړ نو د قيامت په ورځ به د هغه د والدينو په سر باندې داسې تاج ور په سر شي چې د هغې رڼا به د لمر د رڼا نه کوم چې د دنيا په کورونو کې وي ډيره ښايسته وي ددې وروسته رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: نو تاسې څه ګمان کوئ د هغه چا په باره کې چا چه خپله دا عمل کړی وي.

د قرآنکريم د تلاوت فضائل

ابن مسعود رضی الله عنه روايت کړی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي :« مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ الم حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلَامٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ ». (رواه الترمذي والدارمی و سلسلة صحيحة).

ژباړه: چا چې د قرآن يو حرف ولوستلو، نو هغه لره يوه نيکي ده او د يوې نيکۍ لس چنده بدله ده (د وضاحت لپاره فرمايي :) زه دا نه وايم (يعني زما مطلب دا نه دی) چه الم يو حرف دی، بلکه الف يو حرف دی لام يو حرف دی او ميم يو حرف دی.

ابی سعید خدري رضی الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: « يقول الرب عز وجل من شغله القرآن عن ذكري وعن مسألتي أعطيته أفضل ما أعطي السائلين وفضل كلام الله على سائر الكلام كفضل الله على خلقه ». (رواه الترمذی والدارمی و البیهقی فی شعب الا یمان).

ژباړه: د الله تبارک وتعالی ارشاد دی چه کوم سړی قرآن مجید مشغول وساتلو زما په ذکر سره او زما نه په سوال او دعا کولو سره زه به هغه ته د هغې نه غوره ورکړم کوم چه سوال کوونکو او دعا کوونکو ته يې ورکوم او د نورو خبرو په پرتله د الله تعالی کلام یا خبرې ته داسې عظمت او فضیلت حاصل دی لکه د خپل مخلوق په مقابله کې چه الله تعالی ته فضیلت حاصل دی .

د ماهر قرآن مقام او منزلت:

عن عایشه قالت رسول الله صلی الله علیه وسلم :«الماهر بالقرآن مع السفرة الكرام البررة، والذي يقرأ القرآن ويتتعتع فيه وهو عليه شاق له أجران» (رواه مسلم).

ژباړه: د حضرت عایشه رضی الله عنها نه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: چا چې په قرآن کې مهارت حاصل کړی وي او هغه د یاد نه یا د مخې نه په بهتره طریقي سره او بې تکلیفه روان لولي هغه به د معزز وفا دارو او فرمانبردارو فرښتو سره وي او کوم بنده چه قرآن پاک د ښه نه یادولو یا د نه روانیدو په وجه سره په زحمت او مشقت سره داسې

وايي چه په هغی کې نښلي نو هغه ته به دوه اجرونه ورکول کیږي (یو دتلاوت او بل د زحت او مشقت) .

د قرآنکريم شفاعت:

عن ابى اُمامة قال سمعت رسول الله صلى الله عله وسلم يقول:«اقرأوا القرآن فإنه يأتي يوم القيامة شفيعاً لأصحابه ،اقرَؤوا الزَّهرَاوَين: البقرةَ وسورةَ آلِ عمرانَ. فإنهما تأتِيان يومَ القيامةِ كأنهما غَمامتانِ. أو كأنهما غَيايتانِ. أو كأنهما فِرْقانِ من طيرٍ صوافَّ. تُحاجّان عن أصحابهما. اقرَؤوا سورةَ البقرةِ. فإنَّ أَخْذَها بركةٌ. وتركَها حسرةٌ. ولا يستطيعُها البَطَلَةُ».(رواه مسلم).

ژباړه: د حضرت امامه رضی الله عنه نه روايت دی چې هغه وايي: د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه مې اورېدل چې ويل يې: قرآن لوله قرآن د قيامت په ورځ د خپلو لوستونکو شفيع جوړېږی، را ځی به خاصتاً (الزهروين) يعني دا دوه اهم سورتونه (البقره .ال عمران) لوله هغه به د قيامت په ورځ داسې راځي لکه چه د وريځی ټوټه وي يا سايبان وي يا د مرغيو د سيل په شان به وي. دا دواړه سورتونه به د قيامت په ورځ د خپلو لوستونکو څخه دفاع کوي ،او ويې فرمايل چه لوله سوره بقره ځکه چه ددې حاصلول ډېر برکت لري، ترک يې پښېمانتيا ده او اهل بطالت ددی طاقت نه لری.

د اهل بطالت نه مراد ساحران او ګوډکر دي يعنې څوک چې سورت البقرة وايي د هغه تلاوت زيات برکت لري او د هغه په لوستونکې باندې سحر او جادو کوم اثر نه کوي.

همدارنګه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي :«الصيام والقران يشفعان المعبد يقول الصيام اى رب انى منعته الطعام والشهوات بالنهار فشفعنى فيه ويقول القران منعته النوم بالليل فشفعنى فيه فيشفعان» (رواه البيهقي، احمد و حاکم).

ژباړه: روژه او قران دواړه د بنده شفاعت کوي ،روژه به وايي: اى پروردګاره ! ما دا بنده د ورځې د خوړلو،څښلو او نفسی خواهش پوره کولو نه منع کړی ؤ – نن زما شفاعت دده په حق کې قبول کړه، او قران به وايي ما دی د شپې له خوب او آرام نه منع کړی ؤ الهی ! نن دده په حق کې زما شفاعت قبول کړه، د روژې او قران دواړو شفاعت به ددې بنده په حق کې قبول شي (ددی بنده سره به د مهربانۍ او مغفرت معامله وشي او دده د پاره به د جنت فيصله وشي او په خاصو رحمتونو سره به وپالل شي).

درې ډلې به بې حسابه جنت ته داخليږي:

«رجلٌ قرأَ القُرآنَ ابْتغاءَ وجْهِ اللهِ وأمَّ به قومًا وهُمْ به راضُونَ، وداعٍ يَدعُو إلى الصلواتِ ابْتغاءَ وجهِ اللهِ، ورجلٌ أحْسنَ فِيما بينهُ وبينَ ربِّهِ، وفِيما بينهُ وبينَ موالِيهِ» (رواه الطبرانى و الترغيب و الترهيب للمنذري).

ژباړه: يو هغه سړی چې د الله تعالى لپاره يې قرآن ولوستلو او داسې امامت يې وکړ چې مقتديان ترې راضی وو، دوهم هغه سړی چې صرف د الله تعالى

د رضا لپاره خلک لمانځونو ته بولي ،دريم هغه سړی چې د خپل رب (جل جلاله) سره هم ښه معامله ساتي او د خپلو ماتحتو(تر لاس لاندې خلکو) سره هم.

د قرآن تلاوت د غفلت څخه نجات دی:

ابی هريرة رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي :«من قرء عشر ايات في ليلة لم يكتب من الغافلين» (رواه حاکم ،حديث صحيح).

ژباړه: څوک چې لس آيتونه د شپې تلاوت کړي هغه به د غافلينو نه شمارل کيږي.

بلکي د قرآنکريم خاص حق دی، په حديث شريف کې راغلی دی چې:

«يا أهل القرآن لا تتوسدوا القرآن واتلوه حق تلاوته من آناء الليل والنهار، وأفشوه وتغنوه وتدبروا ما فيه لعلكم تفلحون، ولا تعجلوا ثوابه فإن له ثوابا» (رواه البيهقي و مشكاة المصابيح).

ژباړه: ای اهل قرآن ! قرآن خپله تکيه او سهارا مه جوړوئ بلکه د ورځې او د شپې په وختونو کې ددې تلاوت کوئ لکه څنګه چه دده حق دی او دا خوروئ او دا په دلچسپۍ سره او په مزه مزه سره لولئ او په دې کې تدبر کوئ او هيله ساتئ چه په دې سره به تاسې کاميابي مومئ او ددې د عاجلې معاوضې اخستلو فکر مه کوئ. د الله تعالی د طرف نه ددې عظيم الشان ثواب او معاوضه پخپل وخت باندې ورکونکې ده.

د قرآنکریم په تلاوت کوونکو د سکنې نزول:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:«مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمْ السَّكِينَةُ وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمْ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ» (رواه المسلم).

ژباړه: هیڅ ډله په یوه کور کې د الله تعالی له کورونو څخه د قران د تلاوت او درس او تعلیم د پاره نه جمع کیږي مګر دا چې په هغوی باندې سکون نازلیږي او له هغوی نه رحمت احاطه کیږي او پریښتي هغوی احاطه کوي او الله تعالی هغوی د هغه چا په مجلس کې یادوي چې له ده سره دي.

د قرآنکریم د تلاوت آداب

۱ - له بې اودسی او جنابت څخه د بدن پاکوالی.

۲ - مستحب ده چې د تلاوت په وخت کې سړی د قبلی په لوري ناست وي.

۳ - د تلاوت په شروع کې د «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» ویل واجب دي لقوله تعالی:

]فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ] (النحل:۹۸).

ژباړه: او کله چې د قرآن په ویلو پیل وکړې، نو د الله په نوم له رټل شوی شیطان نه پناه وغواړه.

۴ - هر سورت په « بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ» پیل کول په خاص توګه د فاتحی سورة په شروع کې.

۵ - قرآن په ترتیل سره لوستل [ورتل القرآن ترتیلا] د ترتیل په باره کې شا عبدالعزیز رحمه الله په خپل تفسیر کې لیکلي دي چه ترتیل په لغت کې

صفا او واضح لوستلو ته وایې او په شریعت کې د څو څیزونو لحاظ ساتلو سره تلاوت کولو ته وایې چه هغه څیزونه په لاندې ډول دي:

الف – د حروفو صحیح ادا کول یعنی د خپل مخرج څخه چه د ضاد پر ځای دال یا ظا تلفظ نشي.

ب – د وقف پر ځای په ښه شان سره دریدل چه وصل او قطع یعنی یو ځای کول او جلا کول د کلام بې ځایه نشي.

ج – حرکتونه سره کډوډ نشي زور،زیر او پیښ په ښه شان ښکاره ادا شي.

د – آواز لږ اوچتول چې د قرآن الفاظ له ژبې اوزي او عوږونه یې واوري.

هـ – قرآن په ښه آواز دردونکې غږ تلاوت کول چې په زړه اثر وکړي دردناک آواز په زړه ژر اثر کوي.

و – شد او مد ښه ښکاره کول چې ددی په ښکاره کولو سره د قرآن لوی شان ښکاره کیږي او له اثر سره مدد کوي.

ذ – د رحمت او عذاب د آیتونو حق ادا کول.

۶ - د تلاوت پر مهال حاضرینو ته واجب دی چې چوپ وي (خبرې به نه کوي) او قرآن ته به غوږ وي ،لقوله تعالی :[وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُواْ لَهُ وَأَنصِتُواْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ](اعراف ۲۰۴). ژباړه: او چې کله قرآن ولوستل شي نو ورته غوږ او چپ شئ ښایې چې پر تاسې رحم وشي.

۷ - قاري او اوریدونکی ته په کار ده چې په خشوع او ادب سره خپل زړه او حواس د قرآن تلاوت ته متوجه کړي چې دا د سکوت له غوښتنې څخه ده لکه په مخکې آیت کې. مګر د قرائت پر مهال فریاد، چیغی او شور ما شور

جوړل د کافرانو او مشرکانو صفت دی ځکه کله به چې قرآن لوستل کیده نو مشرکانو به یوله بله سره خبرې چیغې او شورماشور جوړولو چې قرآنکریم ورته داسې اشاره کړي ده .

[وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لاَ تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ] (فصلت: ۲۶) .

ژباړه: او کافرانو ویل دغه قرآن ته غوږ مه نیسئ او هغه (مهال) بیهوده خبرې کوئ .

۸ - قاري باید تر خپله وسه قرآنکریم په ښه صوت سره تلاوت کړي ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :«لیس منا من لم یتغن بالقرآن » (البخاري).

ژباړه: هغه له مونږ څخه نه دی چه قرآن په ښه آواز نه لولی. په پورته حدیث شریف کې «یتغن بالقرآن» څخه مطلب دا دی چې د قرآنکریم لوستونکی به قرآن په ښه صوت او حد اقل دومره جهر او زوره سره وایي چې خپله یې واوري، قرآن به په تجوید او خشوع سره وایي او په هغه کې به تدبر کوي تر څو په زړه باندې اثر وکړي. او دعلم حدیث شارحین وایي چې د «لیس منا» څخه مطلب دا نه دی چې څوک په ښه صوت او تدبر او خشوع سره قرآن نه وایي نو هغه د امت اهل دین څخه نه دی، بلکي د هغه مطلب دا دی چې زمونږ په سنتو برابر نه دی یعنې داسې کول د سنتو خلاف دی، څوک چې قرآن په تجوید، تدبر او ښه صوت سره نه وایي نو داسې کول ګناه ده.

۹ - قاري بايد خپل صوت د سندرو ويونکو،فاسقانو يا يهودو او نصاراؤ د دينی آوازونو سره تشبح نه کړي او د ښه صوت په کوښښ کې د بې ځايه تکلف نه ځان وساتي.
۱۰- قاري او اوريدونکی به د قرآن په آيتونو کې تدبر او فکر کوي او د هغه د معنی او مقاصدو په پيداکولو کې به فکرکوي.[أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ] (النساء: ۸۲) ژباړه: ايا په قرآن کې تدبر او فکر نه کوي .
۱۱- د قرائت په وخت کې په خشوع کې مبالغه کول او قصداً د ژړا کولو کوښښ مستحب دی تر څو د الله تعالی عظمت او لويې په ياد راوړل شي چې قرآن د هغه کلام دی.
۱۲- د قرآنکريم د اوامرو اطاعت کول او د هغه له مخالفت څخه ځان ساتل ځکه قرآن به د قيامت پر ورځ هغه چا ته حجت ،نور او شفاعت وي چې عمل يې ورباندې کړی وي.
مګر هغه څوک چې قرآن تلاوت کوي خو په قرآن عمل نه کوي او اوامرو څخه يې سرغړونه کوي نو قرآن به د قيامت په ورځ پر داسې کس لعنت وايي.
۱۳- يو مسلمان ته پکار ده چې حد اقل په څلويښتو ورځو کې يو ځل قرآن ختم کړي او سنت ده چې هره ورځ يو جزء تلاوت کړي يا حد اقل د ورځې لس آيته تلاوت کړي ترڅو د غافلانو په ډله کې حساب نه شي.

۱۴- مستحب ده چې قاري د قرآن په ختم کې دعا وکړي نور هم حاضر کړي چې په دعا کې ګډون وکړي ځکه چې دا د دعا د استجابت او د الله تعالی د رحمت د نزول وخت دی.

۱۵- باید د قرآن تلاوت خاص د الله تعالی د رضا لپاره وي ځکه چې د قرآن تلاوت له لویو عباداتو څخه دی نو عبادت د غیر الله لپاره نه وي.

۱۶- د قرآنکریم په تلاوت باندې اجرت اخیستل حرام دي، مګر په تعلیم باندې اجرت د متأخرینو په نزد جایز دي.

و بعض مشائخنا رحمهم الله تعالى استحسنوا الاستئجار علي تعليم القرآن لظهور التوالي في الامور الدنية فهذا ما افتى به المتاخرين مخالفين ما ذهب اليه امام وصاحباه بالضرورة فى عدم جواز الاستئجار على تلاوة (ردالمختار كتاب الاجارة ۵۶,۵۵,۶).

وقال في "الهداية": الأصل أن كل طاعة يختص بها المسلم، لا يجوز الاستئجار عليها عندنا لقوله -عليه السلام-: (اقرؤوا القرآن ولا تأكلوا به).

۱۷- د تلاوت د سجدې په اوریدو سره د تلاوت سجده کول.

دوهم فصل

د تجوید دعلم تعریف او اهمیت

۱- د تجوید تعریف :

تجوید په لغت کې تحسین (ښه او ښایسته کولو) ته وایي په اصطلاح کې عبارت دی له اداء کولو د هر توري (حرف) پخپل مخرج (ځای د اداء) کې، د آدابو او صفاتو له مراعاتولو سره .

۲- د تجوید د علم موضوع یا هدف :

د قرآن لوستل په صحي توګه لکه څنګه به چې رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحابو کرامو رضی الله عنهم ته قرآن کریم لوستلو،یعنی د قرائت د احکامو حفاظت کول لکه: ادغام ، اظهار ، اقلاب ، اخفاء ، مد ، غُنه په خپل ځای کې عملي شي او حروف له خپل مخرج څخه ادا شي یعنې د تجوید د ټولو احکامو په نظر کې نیولو سره د قرآن کریم واضح لوستل دي .

۳- د تجوید د زده کړې حکم :

د تجوید د علم زده کړه پر مسلمانانو باندې فرض کفایي ده ، یعنې که ځینې کسان یې حاصل کړي د نورو غاړه ورباندې خلاصیږي او که ټول یې ترک ټول به ګناهکار وي .

مګر په تجوید باندې عمل کول یا د تجوید تطبیق په قرائت کې پر هر مسلمان نارینه او ښځینه فرض عین دی .

يرى أكثر علماء التجويد أن تعلم التجويد فرض كفاية على المسلمين ، إذا قام به البعض سقط الإثم عن الباقين، وإن لم يقم به أحد أثموا جميعا. أما العمل به، أي تطبيق أحكام التجويد أثناء القراءة، ففرض عين على كل مكلّف (برنامج الأحكام التجويد- براوية حفص عن عاصم) .

۴- د تجوید اهمیت :

د قرآن کریم لوستل په داسې ډول چې له غلطیو مخنیوی وشي یعنې د تجوید د احکامو مراعاتول، که د تجوید احکام مراعات نشي نو لحن (غلطي) مینځ ته راځي.

د قرائت د شروع مسائل

استغاذه او بسمله (اغوذ بالله او بسم الله) :

اول- استغاذه :

تعریف : استغاذه د شیطان له شر او وسواسو څخه پر الله تعالی پنا غوښتلو ته وایي چې متن یې داسې دی [أعوذ بالله من الشيطان الرجيم] او یا [أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم] .

د استغاذه احکام :

١- د قرائت د شروع په وخت کې د استغاذه ویل واجب دي ، لقوله سبحانه وتعالی : لقوله تعالی: [فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ] (النحل:۹۸).

ژباړه: او کله چې د قرآن په ویلو پیل وکړې، نو د الله په نوم له رټل شوی شیطان نه پناه وغواړه.

۲- د لمانځه په مينځ کې مطلقاً خفيه (په پټه) ويل کيږي هغه که جهري ، يا خفيه ، فرض او يا نفل لمونځ وي .
۳- د لمانځه څخه بهر په خفيه قرائت کې خفيه لوستل کيږي .
۴- په جهري قرائت کې کچيرې قاري تنها وو اختيار لري که خفيه يې وايي او يا په جهري توګه مګر که قرائت په مجلس کې کيده په جهر به لوستل کيږي .
۵- کچيرې قرائت قصداً قطع شي لکه : خبرې کول ، خوراک کولو او نور ، نو په دې صورت کې د استغاذه اعاده او لوستل ضرور دي .
۶- کچيرې قرائت د ضرورت پر بنا قطع شي لکه : توخی ، پرنجی او نور ، نو په دې صورت کې د استغاذه اعاده کول لازم نه دي .
۷- د درس په پيل کې د استغاذه په جهر لوستل .

دوهم - بسمله :

تعريف : بسمله په لغت کې په ژبه سره د الله تعالى نوم اخيستل او په اصطلاح کې (بسم الله الرحيم الرحيم) ويلو ته وايي .

د بسمله احکام :

۱- د سورتونو په پيل کې د بسم الله ويل سنت دي پرته له سورت توبه څخه .
۲- کچيرې قرآئت د سورت له کومې برخې پيل شي هغه که سوره توبه يا نور سورتونه وي د بسم الله ويل مستحب دي .

د استغاذه اوبسمله د فصل (قطع) اووصل (پیوسته) صورتونه:

کله چې د اغوذ بالله او بسم الله په ویلو کوم سورت پیل کیږي پرته له سوره توبه څخه او د سورت له کومې حصې څخه پیل کیږي نو د اسغاذه ، بسمله او سورت د قطع او وصل څلور جایز صورتونه دي :

۱- فصل یا قطع کل : په دې معنی چې د اغوذ بالله او بسم الله ویلو په آخر کې پر دواړو وقف وشي او بیا سورت پیل شي .

۲- وصل کل : په دې معنی چې اغوذ بالله له بسم الله او بسم الله ویل له سورت سره وصل شي .

۳- فصل اول وصل ثاني : په دې معنی چې د اغوذ بالله ویلو په آخر کې وقف وشي او بسم الله د سورت له برخې سره وصل شي .

۴- وصل اول فصل ثانی : په دې معنی چې اغوذ بالله د بسم الله سره وصل شي او د بسم الله په آخر کې وقف وشي او بیا سورت پیل شي .

د بسمله اوسورة ترمینځ د فصل اووصل صورتونه :

۱- فصل یا قطع کل : په دې معنی چې د مخکې سورت په آخر باندې وقف وشي او بیا په بسم الله وقف او بیا بل سورت پیل شي.

۲- وصل کل : په دې معنی چې آخر د سورت له بسم الله او بسم الله له وروسته سورت سره وصل شي.

۳- فصل اول وصل ثاني : په دې معنی چې په آخر د سورت وقف وشي او بسم الله د راتلونکي سورت سره وصل شي .

۴- وصل اول فصل ثاني : په دې معنى چې آخر د سورت له بسم الله سره وصل شي او بسم الله په آخر باندې وقف وشي .

د استغاذه او بسمله د قطع او وصل خلاصه

التعوذ - البسملة	سورت	حكم
قطع	قطع	جايز
قطع	وصل	جايز
وصل	وصل	جايز
وصل	قطع	جايز

په قرائت کې لحن (غلطي)

په قرائت کې لحن (غلطي) په دوه ډوله ده : لحن جلي او لحن خفي .

۱- جلي لحن :

داسې ښكاره غلطي ده چې د كلمې په معنى کې بدلون رامينځ ته شي لکه په لاندې حالاتو کې:

الـف) : د يـوه حـرف بدليـدل پـر بـل حـرف بانـدې مـثلاً د "ثـاء" حـرف پـه "سين" سـره تلفـظ يـا د "ذال" حـرف پـه "زاء" سـره تلفـظ كـول، داسې چې حرف له خپل مخرج څخه ادا نشي دا يوه ښكاره غلطي ده .

ب) : د كلمې د حروفو يو حرف كمول لكه "هُمُ الْخَاسِرُونَ" داسې لوستل "هُمُ الْخَاسِرُنَ" د "و" حرف څرګند نه كړي .

ج) : په حرکاتو کې بدلون (زور ، زیر ،پیښ) مثلاً د "یُوصَلَ" په کلمه کې " یُوصَلُ" د لام حرف د زور پر ځای پیښ تلفظ شي .

د) : یوه کلمه داسې تلفظ شي چې د هغه د حروفو په تعداد کې زیاتوالی راشي ، د مثال په ډول "الحمدلله" د "دال" حرف د پیښ او د "ها"حرف زېر داسې اوچت تلفظ شي چې د "واو" یا "یاء" آواز ترې پیدا شي لکه: په «الحمد» کې د "دال" حرف پیښ دومره کش کړ شي چې «واو» تلفظ شي لکه : الحمدو.

د جلي لحن مرتکب کیدل حرام دي او په ځېنو ځایونو کې د هغه له کبله معنا بدلیږي او لمونځ فاسدیږي .

خفي لحن :

خفی لحن (پټه غلطي) د هغو قواعدو پرېښودل چي د تورو د ښایست سره اړه لري .

مثلاً هر کله چې د "را" حرف زور یا پیښ ولري " را" ډکه لوستل کیږي او که ځوک هغه باریکه ولولي پټه غلطي بلل کیږي، یا دا چې په کوم ځای کی اخفاء یا اظهار ونه شي ، او یا دا چې په یوه کلمه کې ادغام کیږي ادغام ونه شي بلکي د ادغام پر ځای اظهار تر سره شي ، چې په پورته صورتونو کې خفي لحن مینځه راځي او داسې کول مکروه دي ځان ساتل ورڅخه پکار دي .

د عربې ژبې توري

د عربې ژبې ۲۸ توري دي چې په لاندې ډول دي :

ا (الـف)، ب (بـا)، ت (تـا)، ث (ثـا)، ج (جـيم)، ح (حـا)، خ (خـا)، د (دال)، ذ (ذال)، ر (را)، ز (زا)، س (سـين)، ش (شـين)، ص (صـاد)، ض (ضـاد)، ط (طا)، ظ (ظا)، ع (عين)، غ (غين)، ف (فا)، ق (قـاف)، ک (کاف)، ل (لام)، م (ميم)، ن (نون)، هـ (ها)، و (واو)، ی (يا).

د عربې ژبې تورې په دوه ډوله ويشل شوي دي شمسي او قمري :

شمسي توري :

شمسي تورې هغه تورو ته وايي چې کله په هغه باندې (ال) علاوه شي نو لام نه تلفظ کيږي بلکي شمسي توری مشدد ګرځي لکه:الشّجرة ، السّماء ، السّبت.

شمسي توري خلوارلس دي لکه :(ت – ث – د – ذ - ر- ز–س –ش –ص – ض –ط –ظ –ل- ن).

قمري توري :

قمري تورې هغه تورې ته وايي چې کله په هغه باندې (ال) علاوه شي نو لام تلفظ کيږي.

قمري توري هم خلوارلس دي لکه : (همزه – ب –ج –ح –خ –ع –غ –ف –ق –ک –م –و –هـ –ی) .

د الف او همزې ترمينځ فرق :

د الف توری هميشه ساکن (بې حرکته) وي او همزه د سکون څخه علاوه حرکت هم قبلوي .

د همزې ډولونه :

همزه دوه قسمه ده : همزه وصل (ا) او همزه قطع (أ) .

همزه وصل : هغه همزه ده چې کله د کلمې په پیل کې راشي تلفظ کیږي مګر کله چې د کلمې په مینځ کې راشي نه تلفظ کیږي .

د کلمې په پیل کې لکه :العمَّ ، المدرسة

د کلمې په مینځ کې لکه : ما اسْمُکَ

همزه قطع : هغه همزه ده چې په هر حالت کې تلفظ کیږي .

حرکات

په عربي ژبه کې درې قسمه حرکات دي لکه : فتحه (زَبر ـَ) ، کسره (زیر ـِ) ، ضمه (پیښ ـُ) .

سکون :

سکون : سکون عبارت د یوې وړې داېرې څخه دی چې د توري د پاسه لیکل شوی وي چې د عدم حرکت (حرکت نه لرلو) معنی لري . لکه : حَسَنْ

تنوین :

تنوین عبارت دی له دوه زبرونو ، دوه زېرونو او دوه پیښونو څخه (ـً،ـٍ ، ـٌ) چې د حرف د پاسه یا لاندې لیکل شوي وي او تنوین په اصل کې زیات شوي ساکن نون دی چې علماؤ د دغه نون زائده پر ځای تنوین ټاکلی دی تر څو د اصلي نون سره یې فرق وشي او تنوین یوازې په اسم کې راځي،لکه : جدیداً ، محمدٌ .

شد :

الشدة په لغت کې شدت او سختی ته وايي او په اصطلاح کې کله چې دوه توري يو په بل کې مدغم يا داخل شي مشدد (شد لرونکی) لوستل کيږي يعني شد د حروفو د تکرار نښه ده لکه : مدَ = مدَدَ = مدّ

دریم فصل

د حروفو مخرجونه(مخارج)

مخارج د مخرج جمع ده او مخرج د وتلو ځای ته وايي .

د تجوید د علم په اصطلاح کې مخرج هغه ځای دی کوم چې توری یا حرف ورڅخه ادا کیږي .

مخرجونه عموماً په دوه ډوله دي .

- اجمالی مخرجونه
- تفصیلی مخرجونه

اجمالي مخرجونه پنځه دي:

الحلق (ستونی) .

اللسان (ژبه) .

الشفتان (شونډې) .

الخیشوم (د پزې آخري برخه) .

الجوف (د خولې خالیګاه) .

تفصیلي مخرجونه :

د تفصیلي مخرجونو په شمیر کې د علماء کرامو تر مینځ اختلاف دی .

لومړی قول : د جمهورو قرآء کرامو په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر اوولس (۱۷) دی .

دوهم قول : د سیبیویه او الشاطبي په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر (۱۶) دی ځکه چې د هغوی په نزد «جوف» مخرج نه دی .

دريم قول : د فراء په نزد د تفصيلي مخرجونو شمير (۱۴) دی ځکه د هغه په نزد (جوف) مخرج نه دی او همدارنګه د «لام، راء ، نون) مخرج يو بولي.
راجح او جمهور قول دا دی چې د حروفو د مخرجونو شمير اوولس (۱۷) دی چې ان شاء الله په تفصيل سره به بيان شي .
مخکې لدې چې د حروفو مخرجونه وپيژنو لمړی بايد د يوه حرف د مخرج د ادا کولو طريقه زده کړو هغه داسې ده کله چې د يوه حرف مخرج معلوموو لـومړی همغه حرف ساکنوو(زور ، زېـر او پيښ يې لـرې کـوو) او يـوه زور لرونکې همزه وربانديې داخلوو هر چيرې چې آواز ختم شي همغه د حرف مخرج دی .
مثلًا کـه زور لرونکې همـزه (اَ) پرسـاکنه ب (بْ) داخلـه کـړو نـو (اَبْ) تـرې جوړيږي ،او کله يې چې تلفظ کړو نو معلوميږي چې د (ب) مخرج د دواړو شونډو ترمينځ دی کله چې سره ولګيږي .
پخـوا لـدې چې د حروفـو مخرجونـه بيـان کـړو لـومړی بايـد د ژبې برخې او د غاښونو نومونه او تفصيل بيان کړو ځکه څو پورې چې د ژبې برخې او غاښونه ونه پيژندل شي تر هغه پورې د مخارجو پيژندل ګران دي .

أقسام اللسان (د ژبې برخې او اقسام)

أقصى اللسان (د ژبې آخري برخه) .
وسط اللسان (د ژبې منځنۍ برخه) .
حافة اللسان (د ژبې اړخ) .

طرف اللسان (د ژبې بیرونی برخه)

رأس اللسان (ژبې سر یا ځوکه) .

الأسنان(غاښونـــــه)

د بالغ انسان د غاښونو شمیر زیاتره (۳۲) وي چې (۱۶) یې په پاسنۍ او (۱۶) په لاندینۍ زامه کې موقعیت لري.

غاښونه عموماً پر څلورو برخو ویشل شوي دي(ثنایا ، رباعیات ، انیاب ، اضراس).

۱- ثنایا غاښونه : مخامخ څلور غاښونه دي چې پورته یې ثنایا علیا او کښته ته یې ثنایا سفلی بلل کیږي او ټول څلور کیږي چې دوه یې پورته اودوه یې ښکته موقعیت لري.

۲- رباعي(یا رباعیات) غاښونه: د ثنایا غاښونو تر څنګ چې یو ښي اړخ ته او بل هم کیڼ اړخ ته واقع وي دوه په پاسنۍ ژامه او دوه په لاندینۍ ژامه کې موقعیت لري چې ټول څلور کیږي .

۳- انیاب غاښونه : د رباعي غاښونو ښي او کیڼ اړخ ته دوه پورته او دوه کښته غاښونه دي چې ټول څلور کیږي (ناب په عربي کې نیش یا میخ شکله ته وایي یعنې ډیر تیز یا تیره غاښونه دي).

۴- اضراس غاښونه: اضراس شل غاښونه دي چې لس يې په پورته ژامه کې او لس يې په ښکته ژامه کې موقعيت لري چې پر دريو برخو ويشل شوي دي:

الف) ضواحک: ضواحک څلورغاښونه دي چې د انيابو په څنګ کې موقعيت لري (دوه يې پورته اودوه يې ښکته دي).

ب) طواحن : طواحن د ضواحکو په څنګ کې دولس (۱۲) غاښونه دي چې شپږ يې پورته اوشپږ يې ښکته موقعيت لري چې دا غاښونه د ژرندې دغاښونو په نامه هم ياديږي.

ج) نواجذ : نواجذ څلور آخري غاښونه دي چې د طواحنو په څنګ کې موقعيت لري دوه يې پورته اودوه يې ښکته دي.

اوس بـه د الله تعـالی پـه توفیـق سـره د حروفـو مخرجونـه پـه تفصـیل سـره بیان کړو.

اول: الحلق (ستونی)

په حلق کې دری مخرجونه دي (اول د حلق، وسط یا مابین د حلق، آخر د حلق).

له ستوني یا حلق څخه شپږ حروف په لاندې ډول ادا کیږي :

د حلق لـه شـروع یا اولي برخي څخـه یعنې د خـولې لـه طرفـه "غ" او "خ" ادا کیږي لکه: (أَغْ) (أَخْ).

د حلق له منځنۍ برخې څخه "ع" او "ح" ادا کیږي لکه: (أَعْ) (أَحْ).

د حلـق لـه آخـري برخې څخـه یعنی د سـینې لـه طرفـه "همـزه" او" هـا" ادا کیږي لکه (أَءْ) (أَهْ)

پدې هکله یو شاعر داسې وایي:

حرف حلقی شش بود ای باوفا همزه ها وعین حا وغین وخا

دوهم: اللسان(ژبه)

په ژبه کی لس مخرجونه دي چې ۱۸ حروف ورڅخه ادا کیږي.

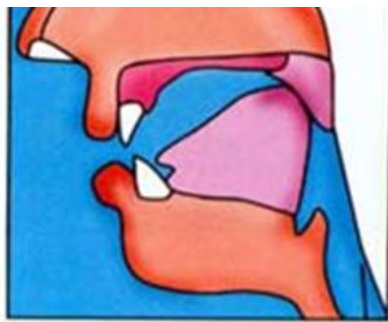
۱- د"ق" مخرج :

کلـه چې د ژبی پـای یـا آخـره برخـه لـه نـرم تـالـو سـره ولګیږي د "ق" تـوری ادا کیږي .

۲- د "ک" مخرج:

د "ک" مخرج هم د"ق" په څیر د ژبې پای له تالو سره لګېدو سره تلفظ کیږي مګر دومره توپیر دی چې د قاف له مخرج څخه لږ بیرون د خولې طرف ته او د هغه د تلفظ پر مهال کوچنۍ ژبه آزاده وي او د ژبې په پای پورې نه سرېښیږي .

(ك)

(ق)

۳- د " ض " مخرج :

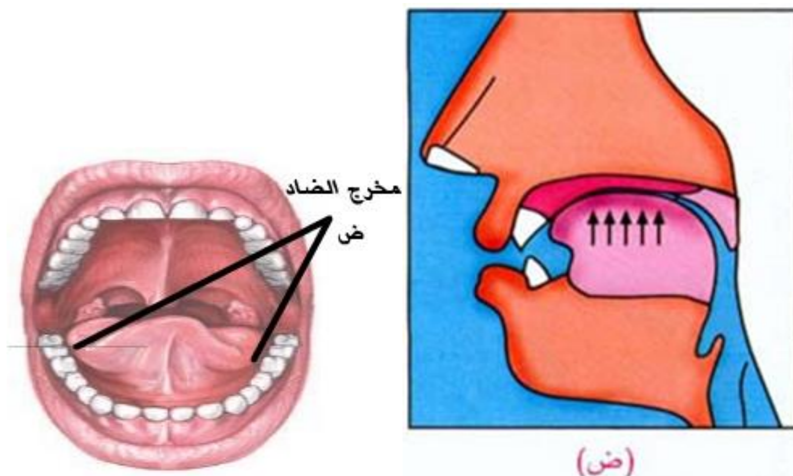
کله چې د ژبې یو اړخ له ښي یا چپ طرف پاس اضراس غاښونو له داخلي دیوال یا څنګ سره ولګول شي د "ض" توری تلفظ کیږي،البته له چپې خوا څخه یې ادا کول آسانه دي .

مګر له ښی خوا څخه یې ادا کول زیات دي .

إحدى حافتي اللسان مع ما يحاذيها من الأضراس العليا: ومنه يخرج أدق حروف العربية نطقا وهو حرف الضاد (ض). وخروج الضاد من حافة

اللسان اليسرى أسهل وأكثر استعمالا من الحافة اليمنى (برنامج الاحكام التجويد) .

خو پام باید وشي چې ض د "ظ" او "ذ" په څیر ادا نه شي .

۴- د " ل " مخرج :

کله چې د ژبې د بیروني برخه یا «طرف اللسان» د پاس ثنایاغاښونو له تالو سره ولګول شي د " ل" توری ادا کیږي .

او ځینې علماء کرام وایي : کله چې د ژبې بیرونی طرف یا د ژبې اړخ د پاسنیو ثنایا ، انیاب ، رباعي او ضواحک له تالو سره ولګول شي د " ل" توری ادا کیږي .

۵- د " ن " مخرج :

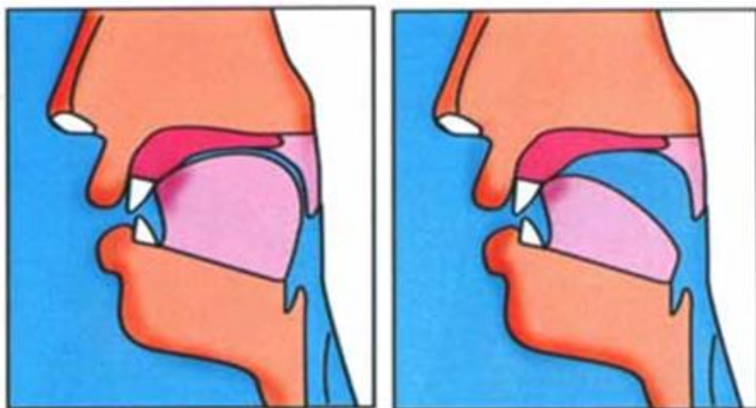
کله چې د لام د مخرج نه لږ کښته د ژبې بیرونۍ برخه (چې په عربی کی ورته طرف لسان او په فارسي کې ورته نوک زبان وایي) د پاس تالو سره د ثنایا ، رباعیاتو غاښونو مخامخ ولګول شي د "ن" توری اداکیږي .

۶- د " ر" مخرج :

کله چې د ژبې نوک یا طرف لسان او د هغه د شاه څه برخه د پاس غاښونو (ثنایا ، رباعیاتو) د تالو سره ولګول شي د "ر" توری ادا کیږي .

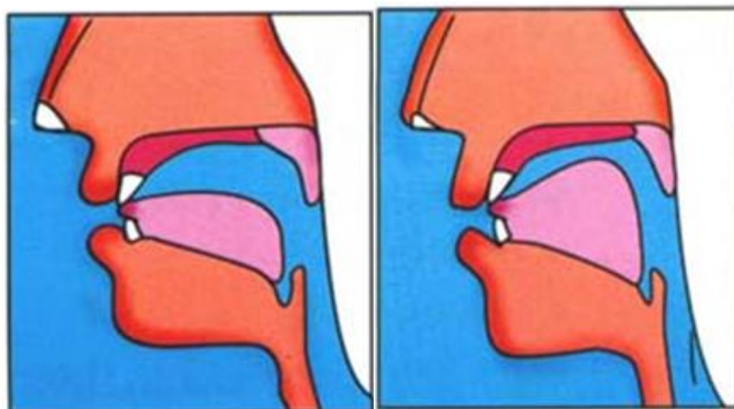
۷- د "د،ت, ط" مخرج :

کله چې د ژبې نوک د پورته ثنایاوو له بیخ سره ولګیږي د "د" ، "ت" او"ط" توري ادا کیږي ،خو دومره توپیر شته چې د" ط " حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کیږي او د "دال" او"تا" حروف تش یا باریک ادا کیږي .

۸- د"ذ،ث ،ظ" مخرج :

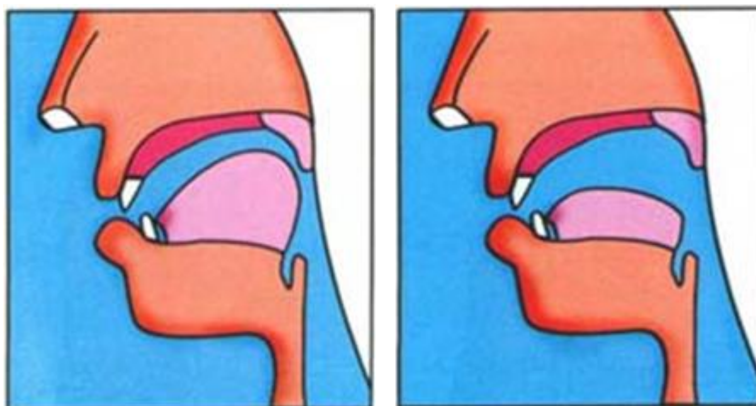
کله چې د ژبې نوک د پورته ثنایاوو له څوکې(سر) سره ولګیږي د (ذ،ث ، ظ) حروف ادا کیږي خو دومره توپیر شته چې د " ظ " حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کیږي او د " ذال " او" ثا " حروف تش یا باریک ادا کیږي .

(ث،ذ) (ظ)

۹- د"س،ز،ص" مخرج :

کله چې د ژبې څوکه د لاندنیو ثنایاوو د داخل طرف سره ولګول شي نو د "ز،س،ص" توري ادا کیږي خو دومره توپیر شته چې د" ص" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کیږي او د " ز " او" س " حروف تش یا باریک ادا کیږي .

(ص) (ز،س)

۱۰- د"ج،ش،ي" مخرج :

کله چې د ژبې منځنۍ برخه د د پاس تالو سره ولګیږي نو د "ج ، ش،ي" توري تلفظ کیږي .

او دلته د «ي» د حرف څخه غیر مدي «ي» مطلب ده .

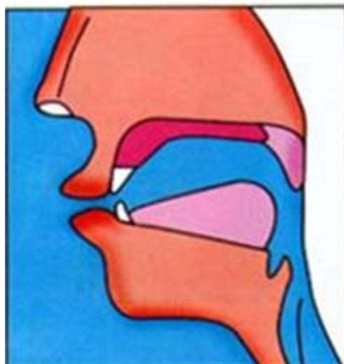
دریم: شونډې

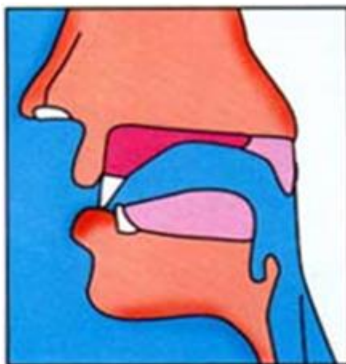
په شونډو کښې دوه مخرجونه دي: د "ف" مخرج او د "ب، م، و" مخرج چې څلور توري په لاندې ډول ورڅخه ادا کیږي :

۱- کله چې پاسنۍ او لاندینۍ شونډې سره ولګیږي د "ب" او "م" توري ادا کیږي خو دومره توپیر شته چې "ب" د شونډو له لانده (داخل) طرف څخه او "م" د شونډو له وچ(بیرون) طرف څخه ادا کیږي او د "م" په ادا کولو کې د خیشوم مخرج هم برخه اخلي .

او کله چې دواړه شونډې د ګل د غوټۍ په څېر راغونډې شي او سره ونه لګول شي بې مده "و" ادا کیږي .

۳- کله چې د لاندینۍ شونډې ګیډه د پورته ثنایا غاښونو له څوکو سره ولګول شي د " ف" توری ادا کیږي .

(و)

(ف)

څلورم: خیشوم(دپوزې آخره برخه)

له خیشوم څخه غنه ادا کیږي(غنه هغه آوازته وایي چې د غرڅه له آواز سره مشابه وي یعنې کله چې غرڅه خپل بچي ته آواز کوي نو آواز یې له غنې سره مشابه وي) ، کله چې نون اومیم مشدد واقع شي او یا غنه لرونکی ادغام مینځته راشي ، غنه ادا کیږي.

پنځم : جوف (د خولې داخلي خالیګاه)

له دغه ځای څخه درې مد لرونکي توري ادا کیږي .

١- "و" کله چې ساکن وي او له هغه څخه مخکې حرف پیښ ولري لکه "المغضُوْب "

2- "ی" کله چې ساکنه وي او مخکې حرف یې زیر ولري لکه " نستعِیْن "

3- "الف" کله چې ساکن وي او له هغي مخکې حرف زور ولري لکه " قَاْلَ" .

چې ښه مثال یې(نُوْحِیْهَا) دی.

د مخارجو د لنډيز جدول

شمیره	عام مخرج	د مخارجو شمېر	خاص مخرج	الحروف توري	مسلسل نمبر
۱	الحلق (ستونی)	۱	اقــص الحلــق (د ســتوني آخري برخه)	ء ، ها	۱
		۲	وســط حلــق (د ســتوني مينځني برخه)	ع،ح	۲
		۳	أدنى الحلق (د ستوني لومړی برخه)	غ،خ	۳
۲	اللسان (ژبه)	۱	اقصى اللسان (كله چې د ژبې پـاى د نـرم تـالو سـره ولګـول شي) .	ق	۴
		۲	د «ق» د مخرج سره نږدې لږ د خولې بيرون طرف ته .	ک	۵
		۳	وسط اللسان (كله چې د ژبې مينځنی حصه د مقابل تالو سره ولګول شي) .	ج،ش،ی	۶
		۴	حافة اللسان (كله چې د ژبې	ض	۷

			يوارخ له ښي يا چپ طرف پاس اضراس غاښونو د داخلي ديوال سره ولګول شي) .		
		۵	طرف اللسان(کله چې د ژبې څوکه د پاس د ثنايا غاښونود تالو سره ولګول شي) .	ل	۸
		۶	طرف اللسان (کله چې د ژبې څوکه د پاس ثنايا ،رباعياتو د تالوسره ولګول).	ن	۹
		۷	طرف اللسان (کله چې د ژبې څوکه د پاس تالوسره د رباعياتو اوثناياوو غاښونو مينځ کښې ولګول شي).	ر	۱۰
		۸	طرف اللسان (کله چې د ژبې نوک د پورته ثناياوو له بيخ سره ولګيږي).	د،ت،ط	۱۱
		۹	طرف اللسان (کله چې د ژبې نوک د پورته ثناياوو له	ث،ذ ، ظ	۱۲

			ثوكې (سر) سره ولګيږي).		
		١٠	رأس اللسان (كله چې د ژبې ثوكه د لاندنيو ثناياوود داخلي طرف سره ولګيږي).	س،ص، ز	١٣
٣	الشفتان	١	مابين الشفتين (كله چې پاسنۍ او لاندينۍ شونډې سره ولګيږي) .	ب،م ،و	١۴
		٢	كله چې لاندې شونډه د پاس غاښونو سره ولګول شي .	ف	١۵
۴	جوف	١	الجوف (د خولې خاليګاه ثخه راوځي)	ا،و ،ي	١۶
	الأنف (پزه)		الخيشوم (د پوزې له پيخ ثخه راوځي)	غنه	١٧

څلورم فصل

د حروفو صفات

صفات د صفت جمع ده او صفت د حرف د ادا په وخت کې داسې کیفیت دی چې له بل حرف سره یې فرق وشي د حروفو د صفاتو یوه ګټه همدا ده چې د یو شان مخرج یا قریب المخرج حروفو فرق وشي .

د صفاتو په شمیر کې د علماؤ اختلاف دی چې ځینې علماء شمیر اوولس (۱۷) او د ځینې په نزد څلویښت او څلور څلویښت دي .دلته هغه قول چې شمیر یې اوولس دی تر مطالعې لاندې نیول شوی دي.

صفات په دؤ برخو ویشل شوي دي متضاد او غیر متضاد .

متضاد صفات :متضاد هغه صفات دي چې د هغه لپاره ضد وي او دا پنځه صفات دي چې له ضد سره یی لس صفات کیږی.

غیرمتضاد صفات : غیر متضاد هغه صفات دي چې د هغه لپاره ضد نه وي او دا اووه صفات دي .

متضاد صفات : متضاد صفات پنځه دي چې له ضد سره یی لس کیږي لکه په لاندې جدول کې :

استعلاء	ضد	استفال
شدت	ضد	رخوت
جهر	ضد	همس (مهموسه)
اطباق	ضد	انفتاح
اذلاق	ضد	اصمات

١- **استعلاء:** په لغت کې لوړوالي ته وايي او په علم تجويد کې د حرف د ادا کولو په وخت کې ژبه تالو ته پورته کيږي ،يعنې کوم حروف چې دا صفت لري اوچت او ډک ادا کيږي .

داسې چې د اداکولو په وخت کې د ژبې بيخ پورته تالو ته لوړيږي د لوړېدو له کبله دا تورې ډک تلفظ کيږي .

حروف يې اووه دي چې پدې جمله کې جمع شوي (خص ضغط قظ) .

٢- **استفال:** استفال د استعلاء ضد دی په لغت کې ټيټوالي ته وايي او په علم تجويد کې د حرف د ادا کولو په وخت کې د پاس تالو څخه د ژبې بيخ ټيټيږي، يعنې د ادا کولو په وخت کې د ژبې بيخ تالو ته نه لوړيږي له دې کبله دا تورې نرم او نازک ادا کيږي.

د استعلاء د حروفو پرته د هيجاء نور ټول حروف د استفال صفت لري لکه :(ء ب ت ث ج ح د ذ ر ز س ش ع ف ك ل م ن ه و ي ا) ،او کوم

٣- **شدت :** په لغت کې سختي يا قوت ته وايي او په علم تجويد کې د صوت يا غږ بندېدل دي د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري په سختی سره ادا کيږي .

يعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز په سختۍ سره ودريږي او د آرامتيا په وخت کې آواز ورباندې بنديږي .

حروف يې اته دي چې په (أجد قط بكت) جمله کې جمع شوي دي .

٤- **رخوت :** د شدت ضد دی په لغت کې سستوالي يا نرمی ته وايي او په علم تجويد کې جريان د صوت دی د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم

حروف چې دا صفت لري په کمزورۍ او نرمۍ سره اداکیږي، یعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز جریان پیدا کوي .

د شدت د حروفو پرته د هیجاء ټول حروف د رخوت صفت لري لکه :

:(ث ح خ ذ ز س ش ص ض ظ غ ف ھ و ي ا) .

۵- جهر: په لغت کې څرګندوالي یا اعلان ته وايي او په علم تجوید کې د ساه بندېدل دي د حروفو د ادا کولو په وخت کې او ضد یې همس دی.

یعني د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز یا کاملاً بند شي او یا یوه برخه د هغه بنده شي.

حروف یې (عظم وزن قاري ذي غض جد طلب) جمله کې جمع شوي دي.

کله چې نوموړي حروف ساکن او یوه زور لرونکي همزه وربانديې داخله شي نو ساه یا کاملاً بندیږي او یا یې یوه برخه بندیږي نو که ساه کاملاً بنده شوه مونږ وایو چې پدې حرف کې د جهر صفت ډیر قوي دی او که یې یوه برخه بنده شوه نو وایو چې پدې حرف کې د جهر صفت متوسط دی او که له هغه نه هم لږ بنده شي نو وایو چې د جهر صفت ضعیف دی.

۶- همس(مهموسه) : په لغت کې پټوالی یا کرار ویلو ته وايي او په علم تجوید کې د ساه جریان دی د حرف د ادا کولو په وخت کې، یعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې ساه نه بندیږي بلکه جاري وي او په آواز کې یو ډول ښکته والی راځي چې ښه مثالونه یې لکه اَسلفتم ، اهدنا ، واشکرو لي او داسې نور.

حروف يې لس دی چې عبارت دی له (فحثه شخص سكت).

٧- اذلاق : په لغت کې تيزی ته وايي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د ژبې له ارخ او شونډو نه په تيزی او آسانی سره ادا کيږي .

حروف يې شپږ دی چې عبارت دی له (فر من لب) .

٨- اصمات (مصمته): د اذلاق ضد دی په لغت کې چوپوالي ته وايي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د تلفظ په وخت کې ثقيل او سخت ادا کيږي .

حروف يې ٢٣ دی عبارت دی له **(جز غش ساخط صيد ثقة إذ وعظه يحضك).**

٩- اطباق : په لغت کې تماس او نښليدو ته وايي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د حروفو د ادا په وخت کې د ژبی مينځ د پورته تالو سره نښلي .

حروف يې څلور دي :(ص ض ط ظ) .

١٠- انفتاح (منفتحه): د اطباق ضد دی په لغت کې خلاصوالي يا بيلوالي ته وايي او په علم تجويد کې د ژبې خلاصوالی دی له پاس تالو څخه د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري د حروفو د ادا په وخت کې ژبه له تالو نه جلا وي .

حروف يې ٢٥ دي **(من أخذ وجد سعة فزكا حق له شرب غيث).**

غير متضاد صفتونه :

غير متضاد صفتونه اوه دي انحراف ،قلقله ،لين ،صفير،تكرير،تفشي او استطالت

١- **انحراف :** په لغت کې کوږوالي ته وايي او په اصطلاح کې د حرف ميلان دی د ژبې له نوک څخه دا صفت د "ل" او "را" په حروفو کې دی چې د ادا په وخت کې د خپل مخرج څخه کم کوږوالي پيدا کوي .

٢- **قلقله :** په لغت کې حرکت او خوځښت ته وايي .

د قلقلی د حروفو صفت دا دی چې د سکون په حالت کې د هغې د تلفظ پر مهال په مخرج کې خوځښت رامينځته کيږي د قلقلې حروف پنځه دي چې په (قطب جد) کې جمع شوي دي .

د قلقلي اقسام

قلقله د ادا کولو له مخکې درى قسمه ده :

قلقله کبرى :

کله چې د قلقلې حرف مشدد وي او په آخر د کلمې کې واقع شوى وي هلته لويه قلقله تر سره کيږي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالى : [يَسْأَلُونَكَ عَنِ الأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ] او [قَالُواْ الآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ] .

قلقله وسطى :

کله چې د قلقلې حرف ساکن وي په آخر د کلمې کې واقع وي او وقف وربانديې شوى وي او مشدد نه وي نو متوسطه قلقله ادا کيږي ،لکه دا قول د الله تعالى : [قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ].

قلقله ضغری :

کله چې د قلقله حرف ساکن وي په مینځ د کلمې کې راغلی وي کوچنۍ قلقله تر سره کیږي لکه دا قول د الله تعالی : [فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ]

۳- **لین** : د لین معنې ده سهولت او نرمي او دا حروف د ادا په وخت له مخرج څخه په نرمۍ سره ادا کیږي .

حروف یې دوه دی (واو، یا) چې خپله ساکن وي ماقبل یې مفتوح (زور) لرونکی توری وي .

لکه :(خَوف، صَیف، قَریش... او داسی نور)

۴- **صفیر**: د صفیر معنی دا ده چې د دغو حروفو د تلفظ پر مهال د شپیلۍ د آواز په شان آواز غوږ ته رسیږي له همدې کبله هغه ته صفیریه حروف وايي چې له "ص ز س"حروفو څخه عبارت دي .

۵- **تکریر**: دا صفت یوازی په "ر " کې لیدل کیږي چې د ادا په حالت کې یو ډول لړزه پیدا کیږي ،یعنی د ادا په وخت ژبه رپیږي پداسې ډول چې "را" تکرار تلفظ نشي .

۶- **تفشي** : په لغت کې شیندلو ته وايي دغه صفت د" ش" د حرف دی چې ددې توری د ادا کولو په وخت کې آواز په خوله کې خپریږي .

۷- **استطالت** : په لغت کې اوږدوالي ته وايي او دا صفت لرونکی توری یواځې د "ض" حرف دی چې د ادا په وخت کې د مخرج له شروع تر پایه ټول اضراس غاښونه نیسي .

د ځینومشابه حروفو ترمنځ فرق

د «ذ» او «ز» ترمنځ فرق:

د «ذ» مخرج: کله چې د ژبې نوک د پاسنیو ثنایاغاښونو له څوکې سره ولګیږي د "ذ" توری اداکیږي.

د «ز» مخرج: کله چې د ژبې څوکه دلاندنیو ثنایاغاښونو د بیخ سره ولګیږي د" ز" توری اداکیږي نو ویلای شو چې د «ذ» په ادا کې د ژبې څوکه بیرون خواته راوځي ولې د «ز» په تلفظ کې نه راوځي.

او «ز» حرف د سفیر صفت لري چې مخکې بیان شو د شپیلۍ په شان آواز لري.

د «ث» او «س» ترمنځ فرق:

د «ث» او «س» حروفو تر منځ همداسې فرق دی لکه د «ذ» او «ز» تر مینځ چې موجود ؤ ځکه «س» د «ز» له مخرج څخه ادا کیږي او د صفیر صفت لري پداسې حال کې چې «ث» د «ذ» له مخرج څخه ادا کیږي د همس صفت او رخوت په هغه کې واضح دی.

د «ظ» او «ض» ترمنځ فرق:

د «ظ» مخرج: هرکله چې د ژبې د نوک زیاته برخه د پاسنیو ثنایا غاښونو له څوکې سره ولګیږي د "ظ" حرف اداکیږي.

د «ض» مخرج: کله چې د ژبې یو اړخ د پاسنیو اضراس غاښونو سره ولګول شي د«ض» توری تلفظ کیږي البته له چپې خوا څخه یې ادا کول آسانه دي ،نو ځکه د ظا مخرج له ض نه لرې دی.

او بل دا چې د «ض» حرف د استطالت صفت لري چې بل په هيڅ کوم حرف کې دا صفت نشته.

» هغه حروف چې هميشه ډک يا مفخم تلفظ کيږي اومستعليه حروف ورته وايی اووه دي(خص , ضغط , قظ)

د «س» او«ص» ترمنځ فرق:

کله چې د ژبې خوکه د لاندنيو ثناياوو د داخل طرف سره ولګول شي نو د "ز،س،ص" توري ادا کيږي خو دومره توپير شته چې د"ص" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کيږي او د " ز " او"س" حروف تش يا باريک ادا کيږي.

پنځم فصل

د ساکن نون او تنوین احکام

ساکن نون هغه دی چې حرکت (زور،زیر او پیښ) ونه لري یعنی غړوندی واله "نْ" دی او تنوین دوه زورونه ،دوه زیرونه او دوه پیښونو (ـًـٍـٌ) ته وایي .ساکن نون او تنوین څلور احکام لري چې عبارت دي له: ادغام ،اقلاب ،اخفاء او اظهار.

۱- ادغام

ادغام په لغت کې د یو څیز په بل څیز کې داخلولو ته ویل کیږي .

او دعلم تجوید په اصطلاح کې کله چې د ساکن نون یا تنوین څخه وروسته د "یرملون" (ی،ر،م،ل،و،ن) د تورو څخه کوم یو توری راشي نو هلته ادغام کیږي او دا ډول ادغام دوه ډوله دی:

الف: غنه لرونکی .

ب: بې غنی ادغام.

الف : غنه لرونکی ادغام:

کله چې د ساکن نون یا تنوین څخه وروسته د یمنو (ی،م،ن،و) له تورو څخه کوم توری راشي غنه لرونکی ادغام پکې کیږي .

ب : بې غنی ادغام :

کله چې د ساکن نون یا تنوین څخه وروسته د لر (ل،ر) کوم یو توری راشي بې غنې ادغام پکې کیږي .

دغُنه لرونکي ادغام مثالونه :

«ي» : مَنْ يَهْدي ـ آيَةً يُعْرِضُوا

«م» : مِنْ مالٍ ـ قَرارٍمَكينِ

«و» : مَنْ وُجِدَ ـ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ

«ن» : عَنْ نَفْسٍ ـ الى شَىءٍ نُكُرٍ

د بې غُني ادغام مثالونه :

«ل» : اِنْ لَبِثْتُمْ ـ مَتاعاًلَكُمْ

«ر» : مِنْ رَبِّكُمْ ـ مَثَلاً رَجُلاً.

استثناءات :

١- د ادغام لپاره دا شرط دی چې مدغم به په يو کلمه کې او مدغم فيه به په بله کلمه کې وي مګر که چېرې په يوه کلمه کې وي هلته اظهار مطلق تر سره کيږي او په قرآنکريم کې څلور ځايونه داسې دي لکه :«الـدنيا، صنوان، قنوان، بنيان ».

٢- کله چې په ساکن نون او ميم وقف وشي نو اظهار مطلق واجب دی .

٣- ځيني ځايونه د نون ساکن او تنوين له قواعدو څخه مستثنی دي لکه : [يس * وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ] ، [ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ] .

د امام شاطبي په نزد د وصل په حالت د سين نون (يس) کې او همدارنګه دوهم آيت شريف کې حرف نون کې اظهار تر سره کيږي .

په عمومي توګه د ادغام اقسام:

د صرفيانو په اصطلاح کې که دوه همجنس توري په يوه کلمه کې په پر له پسې توګه راشي په داسې حال کې چې لـومړی يې ساکن او دوهم متحرک

وي نو ادغام مینځ ته راځي لومړی توری په دوهم کې مدغم کیږي او دا ډول ادغام په درې ډوله دی :

۱- د جنسینو ادغام :

که دوه توري له یوجنس (یو مخرج) څخه په یوه کلمه کې په پرله پسې توګه راشي چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کیږي چې دېته د جنسینو ادغام ویل کیږي لکه : قَدْتَّبَيَّنَ - اِرْكَبْ مَّعَنَا - يَلْهَثْ ذَّلِكَ - وَدَّت طَّآئِفَةٌ ... او داسې نور .

په پورته مثالونو کې د (دال ، تاء) ، (باء ، میم) ، (ثاء ، ذال) او (تاء ، طاء) حروف له یو مخرج څخه دي چې یو په بل کې مدغم شوي او د ادغام نښه یې شد دی .

۲- د مثلینو ادغام :

که دوه یوشان توري په یوه کلمه کې په پرله پسې ډول راشي چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کیږي چې دیته د مثلینو ادغام وایي : لکه :

فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ - وَقَد دَّخَلُواْ - وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَاضِباً

۳- د متقاربینو ادغام :

که دوه داسې توري په یوه کلمه کښې پرله پسې راشي چې مخرجونه یې سره نژدې وي پداسې ډول چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کیږي چې دیته د متقاربینو ادغام ویل کیږي لکه.

ساكن (قاف) په (كاف) کې چې مخرجونه يې سره لنډ دي لکه :

أَلَمْ نَخْلُقكُّم .

ساكن (لام) په (راء) کې : [وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْما]

ساكن (واو) په (نون) کې لکه : [وَلاَ يَجِدْ لَهُ مِن دُونِ اللّهِ وَلِيّاً وَلاَ نَصِيراً]

ساكن (نون) په (راء) کې لکه : [أُوْلَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ]

لاندې حالات ورڅخه مستثنی دي ځکه چې دلته سكته ادا کيږي :

[كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ] (سوره: المتففين) .

[وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ] (سوره : القيامة)

قاعده : د هغه ادغام چې لومړی توری يې ساكن او دوهم متحرک وي حکم واجب دی .

لکه فاضرب بعصاک الحجر

قاعده : که د متماثلينو په ادغام کې لومړی او دوهم توری دواړه متحرک وي نو هلته ادغام کول جایز دي لکه:« لاتأمنا» چې په اصل کې «لاتأمننا» ؤ د عاصم رحمه الله په نزد جايز ادغام په ټول قرآن کی همدا يو ځای د لاتأمنا په کلمه کې دی .

او كه چېرته لومړی توری متحرک او دوهم ساكن وي هلته ادغام كول منع دي لكه يغضضن دا ځکه چې لومړی توری قوی متحرک دی او دوهم توری چې ساكن دی ضغيف دی چې د ادغام تحمل نلري .

د ادغام په وجه د ادغام دوهم توری ځني وخت په مکمل ډول له مينځه ځي او د ځينو آواز پاتې کيږي چه دوه قسمه دی.

كامل ادغام :

هغه ادغام دی چې کله دوه توري چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي مدغم شي تر ادغام وروسته د لومړي توري د تلفظ کولو هيڅ اثر پاتی نه شي لکه:

أُجِيبَت دَّعْوَتُكُمَا -مِّن رَّبِّهِمْ

ليدل کيږي چې د (تاء) لفظاً او صفتاً نه تلفظ کيږي

يا لکه:

أُوْلَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ

دا ډول ادغام په قرآنکريم کې په مشدد ډول ښودل شوی وي .

ناقص ادغام:

د دوو تورو داسې ادغام چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي تر ادغام وروسته د لومړي توري ذاتاً څه اثر پاتې ولې صفت يې باقي وي ،يا په بل عبارت کله چې اول حرف د يو څو صفاتو سره په دوهم حرف کې مدغم شي ديته ناقص ادغام وايي.

مثال:

وَمَا لَهُم مِّنَ اللّهِ مِن وَاقٍ

مَن يَقُولُ

ليدل کيږي چې نون په (واو) او (ياء) مدغم شوی دی مګر د غنې صفت يې پر ځای پاتې دی .

چې داسې تلفظ کيږي:

مِـ ن وَاق

مـ ن يـقُول

اقلاب

اقلاب لغتاً يو ځيز په بل ځيز بدلولو ته وايي او د علم تجويد په اصطلاح کې کله چې د ساکن نون او يا تنوين څخه وروسته د "ب" توری په کومه کلمه کې راشي نو تنوين يا ساکن نون په واړه ميم بدليږي او غنه پکې ضروري وي .

مثال: مِنْ بَعْدِ - سَمِيعٌ م بَصِيرٌ

اظهار

اظهار په لغت کې ښکاره کولو ته وايي ،او د علم تجويد په اصطلاح کې د دوه تورو جلا کول دي ،داسې چې د ساکن نون او تنوين څخه وروسته د حلقی حروفو (ء،ه ،ع،ح، غ ،خ) څخه يو توری راشي ،ساکن نون يا تنوين اظهاريږي يعنی ښکاره او له وروستي توري څخه جلا تلفظ کيږي نون په طبعی شکل له خپل مخرج څخه ادا کيږي،ځکه چې نون د خولې له ابتدا څخه را وځي ،او حلقي حروف په حلق کې ادا کيږي چې فاصله يې يو تر بله ډيره ده .

مثالونه :

ء:	يَنْأَوْنَ	مِنْ اَمْرِهِمْ	كُلٌّ آمَنَ
ه :	مِنْهُمْ	اِنْ هُوَ	فَرِيقاً هَدي
ع :	اَنْعَمْتَ	مَنْ عَمِلَ	سَمِيعٌ عَلِيمٌ

ح : تَنْحِتُونَ فَمَنْ حَجَّ حَكِيمٌ حَمِيدٌ
غ : فَسَيُنْغِضُونَ مِنْ غِلٍّ قَوْلاً غَيْرَ
خ : اَلْمُنْخَنِقَةُ مِنْ خَيْرٍ حَكِيمٌ خَبِيرٌ

اخفاء

اخفاء په لغت کې پټولو ته وايي او د علم تجويد په اصطلاح کې کله چې د اظهار،ادغام او اقلاب له حروفو څخه پرته د هجاء د نورو پنځلسو (ت،ث،ج،د،ذ،ز،س،ش،ص،ض،ط،ظ،ف،ق،ک) تورو څخه يو توری د ساکن نون يا تنوين څخه وروسته راشي نو دغُنې سره اخفاء پکې کيږي يعنی د ساکن نون يا تنوين د ادا کولو مخرج د اخفاء د حرف مخرج ته وړل کيږي او هلته ادا کيږي .

يا په بل عبارت کله چې د اخفاء توري له ساکن نون او تنوين څخه وروسته راشي نو ساکن نون يا تنوين په متوسط ډول د اظهار او ادغام تر منځ ادا کيږي .

د ساکن نون او تنوين د احکامو لنډيز

<table>
<tr><td colspan="3">**ادغام**
د ساکن توري داخليدل په محترک توري کې چې د يو مشدد توري په توګه لوستل کيږي .
دوه قسمه دی : ۱- غنه لرونکی ۲- پرته له غني</td></tr>
<tr><td rowspan="2">حروف</td><td colspan="2">مثالونه</td></tr>
<tr><td>ساکن نون</td><td>تنوين</td></tr>
</table>

ي	مَنْ يقول	و فرقٌ يجعلون	غنه لرونکی ادغام
ن	مَنْ نعمة	يومئذٍ ناعمة	
م	وانْ مـــن شیء	عذابٌ مقيم	
و	مَنْ ولي	يومئذٍ واهية	
ل	مَنْ لدنا	فسلامٌ لک	بي غني ادغام
ر	مَنْ ربهم	غفورٌ رحيم	

اقلاب

د ساکن نون او تنوين بدلول په ميم باندې سره له غني او حرف باء

حروف	مثالونه	
	ساکن نون	تنوين
ب	مَنْ بعد	سَمِيعٌ بَصِيرٌ

نون او تنوين ځکه په ميم بدليږي چې «م» مخرج د «باء» د مخرج سره مشترک دی او همدارنګه د «م» توری د «نون» سره په غنه کې مشترک مخرک لري .

اظهار

د غني ځخه پرته د اظهار د تورو او نون حرف ځرګند او

شکاره لوستل		
حروف	مثالونه	
	ساکن نون	تنوین
ء	ینْأون	کلٌ آمن
ه	منْهم	جرفٍ هار
ع	منْ عمل	حقیقٌ علی
ح	منْ حاد	علیمٌ حکیم
غ	منْ غل	قولاً غیر
خ	المنْخنقة	یومئذٍ خاشعة

اخفاء د ادغام او اظهار تر مینځ حالت دی د تشدید څخه پرته غنه.		
حروف	مثالونه	
	ساکن نون	**تنوین**
ص	ینْصرکم	ریحاً صرصراً
ذ	منْذر	سراعاً ذلک
ث	منْ ثمرة	جمیعاً ثم
ک	منْ کل	عاداً کفروا
ج	منْ غل	شیئاً جنات

ش	المنْخنقة	عليمٌ شرع
ق	ينْقلبون	سميعٌ قريب
س	منْ سبيل	بشراً سويا
د	انْدادا	قنوانٌ دانية
ط	ينْطقون	صعيداً طيبا
ز	فانْ زللتم	يومئذٍ زرقا
ف	وانْ فاتكم	عمىً فهم
ت	منْتهون	جناتٍ تجري
ض	منْ ضل	مسفرةٌ ضاحكة
ظ	منْ ظهير	ظلاً ظليلا

د ساكن ميم احكام

ساكن ميم درى احكام لري ادغام ،اخفاء او اظهار

١ -ادغام :

ساكن ميم فقط په ميم كې ادغاميږي .

مْ + م =مّ

كله چې د ساكن ميم نه وروسته بل متحرك ميم راشي نو ميم په ميم كې مدغم كيږي او د يوه الف يا دوو حركتونو په اندازه غنه پكې كيږي . لكه : (أَمْ مَّنْ) (وَمِنْهُمْ مَّنْ) (كَمْ مِّنْ) (لَهُمْ مَغْفِرَةٌ) .

٢- اخفا :

کله چې له ساکن میم نه وروسته د (ب) حرف راشي له غنی سره اخفا کیږي چې دیته شفوي اخفا هم ویل کیږي یعنی شونډې به دیوه ویښته په اندازه فاصله لري او مکملې به نه سره لګیږي .

احکام تجوید لیکي چې که د میم نه وروسته د (ب) حرف راشي اخفا او اظهار دواړه روا دي ولی اخفاء کول غوره دي .

مثال : (هُمْ بَارِزُونَ) (كَلْبُهُمْ بَاسِطٌ) (إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ).

٣- اظهار:

د ادغام او اخفا حروفو (م،ب) پرته نور شپږویشت حروف که له ساکن میم وروسته راشي اظهار کیږي . یعنی ساکن میم له غنی پرته ښکاره او له خپل مخرج څخه ادا کیږي .

لکه : أَنَّ لَهُمْ جَنَّتٍ - أَمْ حَسِبْتُمْ اَن تدخل– أَلْحَمْدُ للهِ ، لهم فيها

خو د نورو حروفو په پرتله په (و، ف) تورو کې د مخرج د اختلاف په وجه اشد اظهار کیږي لکه : په "و" کې امْوَالٍ او په "ف" کی كَيدَهُمْ فی تَضْلِيْلٍ.

د ساکن میم د احکامو لنډیز

ادغام کله چې د ساکن میم وروسته متحرک میم راشي ادغام صورت نیسي چې د متماثلین ادغام بلل کیږي .

حرف	مثال
م	و منهمْ من – کمْ من – أمْ من

دي ادغام ته متماثلین ادغام وایي ځکه دواړه توري یو شان د یو مخرج څخه دي او همدارنګه ادغام ضغیر هم بلل کیږي ځکه چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک دی.
اخفاء کله چې د ساکن میم وروسته د باء حرف راشي اخفاء مینځته راځي چې یوازې په دوو کلمو کې مینځته راځي .

حرف	مثال
ب	همْ بارزون – کلبهمْ باسط

اظهار کله چې د ساکن میم وروسته د «باء او میم» حروفو پرته د هیجا نور حروف راشي هلته اظهار کیږي ، یعنې د غنې پرته څرګند لوستل کیږي
مثالونه

أمْ أمنتم – يمْترون – أن لهمْ جنات – أمْ خلقوا

مشدد نون او میم

حروف	مثال		
	په حروفو کې	په افغالو کې	په اسماء کې
ن	انَّ	تظنُّون	منَّا
م	ثمَّ	دمَّرناهم	همَّاز
حکم : د دوو حرکتونو په اندازه غنه کول .			

غُنه : غُنه هغه آواز دی چې له خیشوم (د پوزې له وروستۍ برخې) څخه راوځي او د یوه الف یا دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي .

یو حرکت دومره وي لکه خلاصه ګوته چې بنده شي یا تړل شوي ګوته چې خلاصه کړل شي .

غنه په میم مشدد ، میم مدغم او میم اخفاء ، نون مشدد ، نون مدغم نون اخفاء او تنوین کې تر سره کیږي

غنه لره پنځه مراتب دي :

١- المشدد (شد لرونکي میم او نون کې کامله غنه تر سره کیږي) .

٢- المدغم (د ادغام په صورت کې کامله غنه تر سره کیږي) .

٣- المخفي (د اخفاء نون او تنوین او اخفاء شفوي او اقلاب په صورت کې کامله غنه د دوو حرکتونه په اندازه تر سره کیږی) .

۴- الساکن المظهر (کله چې نون ساکن وروسته حلقي حروف وي په نون کې ناقصه غنه تر سره کیږي او د شفوي اظهار په صورت کې په میم کې ناقصه غنه ادا کیږي).

۵- المتحرک (په نون او میم متحرک کې ناقصه غنه تر سره کیږي) .

شپږم فصل

د مد احکام

مد په لغت کې کش کولو ته وايي او د تجويد په اصطلاح کې د مد د تورو صوت ته له طبعى اندازې زيات کش کولو ته مد وايي .

د مد تورى درى دي (الف ،واو، ياء) يعنى چې کله "الف" ساکن ماقبل حرف يې فتحه يا زور ولري لکه :قَال .او چې کله "واو" ساکن ماقبل يا مخکينى حرف يې ضمه يا پيښ ولري لکه :يقُول

او چې کله "يا" ساکنه ما قبل حرف يې کسره يا زير ولري لکه : قِيْل

هر کله چې له دغو دريو حروفو وروسته همزه يا سکون راشي د مد توري له طبعي اندازې زيات کش کول کيږي .

يعنى د مد سبب دوه څيزونه دى همزه – سکون .

قصر (لنډول) قصر د مد ضد دى چې پدې حالت کې د مد حروف په طبعي ډول کش کول کيږي او زيادت نه پکې کيږي يعنې د يوه الف يا دوو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي دا ځکه چې د مد له حروفو وروسته د مد سبب (همزه اويا سکون) نه وي راغلي .

مد عموماً په دوه ډوله دى.

لومړى – اصلي (طبيعي) مد

دوهم- فرعي يا طويل مد

لومړی- اصلي یا طبیعي مد

طبیعي مد هغه مد دی چې له مدي حروفو (الف، واو،یاء) وروسته همزه یا سکون نه وي راغلی چې د قصیر یا اصلی مد په نامه هم یادیږي چې د یو الف یا دوه حرکتونو په اندازه کش کول کیږي .

دوهم- فرعي مد

فرعي مد هغه مد دی چې له مدي حروفو وروسته سبب (همزه او سکون) راغلی وي ،او دغه مد د طویل مد په نامه هم یادیږي.

د اصلي (طبیعي) مد ډولونه :

طبعي یا اصلي مد په پنځه قسمه دی چې په لاندې ډول بیانیږي :

١- مد بدل:

هغه مد دی چې په هغه کې دوې همزې متصل یو په بل پسې راغلې وي لومړۍ متحرکه او دوهمه یی ساکنه وي، دوهمه ساکنه همزه د مد په حرف یعنی "الف" او یا "ی" بدله شوي وي لکه: (آدَمَ) چې دا په حقیقت کی (اَاْدَمَ) وو چې پدې کې دوهمه همزه د مد په حرف یعنې الف باندې بدله شوې او (آدم) ترینه جوړ شوی، یا لکه: (اِیْمَاناً) چې دا په حقیقت کې (اِاْمَاَناً) وو چې پدې کې هم دوهمه همزه د مد په حرف یعنې "ی" باندې بدله شوې او(ایمانا) ترینه جوړ شوی.

د مد بدل کش کول د دوو حرکتونو په اندازه جایز دي چې ځینې علماء کرام یې د کش کولو اندازه تر دوو حرکتونو زیاته کړې او په مد فرعي کې یې شماري (المیسر المفید في علم التجوید ص ٧٧) .

٢- مد عوض:

کله چې په مفتوح يا زور لرونکي تنوين باندې وقف وشي نو زور لرونکی تنوين په الف باندی عوض کيږي چې په دې صورت کې د دوو حرکتونو په اندازه مد کول واجب دي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالی :[وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا] .

په « أَفْوَاجًا » چې کله وقف وشي « أَفْوَاجَا » لوستل کيږي او د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي .

٣- اصلي حرفي مد:

دا هغه مد دی چې د مقطعاتو په ځينو حروفو کې راغلی وي ، او دوه حرکته مد پکې کيږي لکه (حا، يا، طا، ها ، را) چې دا حروف د (حی طهر) په کلمه کې جمع شوی دي.

۴- مد صله‌ء صغرای يا صله‌ء قصير:

کله چې د "ها" ضمير او "ها" اسم اشاره په يوه کلمه کې راغلی وي او له هغه څخه مخکې يا وروسته حرف متحرک وي نو د دوو حرکتونو په اندازه مد پکې ادا کيږي .

چې د پيښ په حالت کې د (واو) په شان لوستل کيږي او د زير په حالت کې د (ی) په شان لوستل کيږي .

لکه دا قول د الله سبحانه وتعالی : وَامْرَأَتُهُ و حَمَّالَةَ الْحَطَبِ (المسد) .

او فرمايي : فَوَسَطْنَ بِهِ ی جَمْعًا (العاديات) .

٥- مد تمكين:

کله چې دوې "یا" ګانې یا دوه "واو" وونه په یوه کلمه کې راشي په داسې شکل چې اوله "ی" یا اول "واو" ساکن او دوهم متحرک وي نو په دی حالت کې هم دوه حرکته مد ادا کیږي چې دیته مد تمکین وایي او دری حالتونه لري :

الف : کله چې ساکن واو وي ماقبل حرف یې پیښ ولري او د ماقبل مخکې حرف زور ولري لکه : ءأمنوا وعملوا الصالحات }

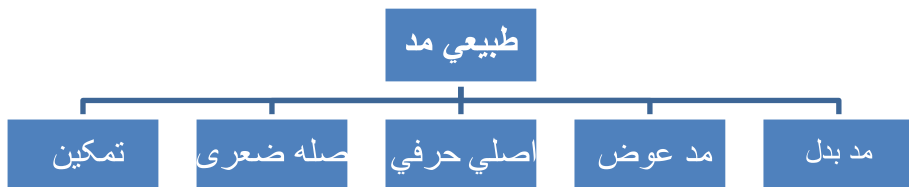
یا کله چې د ساکن یاء څخه مخکې متحرکه یاء راشي لکه : { في یومین }.

ب) : کله چې مدي واو د پیښ لرونکي واو وروسته راشی لکه : { یلوون }.

یا د زیر لرونکي یاء څخه وروسته مدي یاء راشی لکه : {یحیي ویمیت}.

ج) : کله چې د زیر لرونکي مشددې یاء وروسته مدي یاء راشي لکه : { حُیِّیْتم ، النبیِّین ، الأمیِّین }

په پورته دری واړو صورتونو کې تمکین مد ادا کیږي د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي .

د فرعي مد ډولونه :

فرعي يا غير طبعي مد هغه مد ته وايي چې د مد تر حروفو وروسته سبب راغلی وي چې سبب يې همزه يا سکون دی له دوه حرکتونوڅخه زيات بيا تر شپږو حرکتونو پورې کش کول کيږي او فرعي مد په لاندې ډولو ويشل شوی دی :

- هغه مد چې سبب يې همزه وي په دوه ډوله دی:

١- مد متصل واجب

٢- مد منفصل جايز

- هغه مد چې سبب يې سکون وي ، دا هم په دوه ډوله دی:

١- اصلي سکون

٢- عارضي سکون

د اصلي سکون له کبله مد په څلور قسمه دی :

مثقل کلمي ، مخفف کلمي ، مثقل حرفي او مخفف حرفي .

د عارضي سکون له کبله مد په دوه ډوله دی :

مد عارض لسکون ، مد لين لازم

فرعي يا غيرطبعي مد په لاندی ډول په تفصيل سره ذکرکيږي.

١- متصل مد :

کله چې د مد له تورو وروسته همزه راشي او د مد حرف او همزه دواړه په يوه کلمه کې وي ، پدغه صورت کې د مد حرف د شپږو حرکتونو په

اندازه کش کول کیږي ،د حفص په نزد څلور یا پنځو حرکتو په اندازه کش کول کیږي اوحکم یې واجب دی لکه :

[شَآءَ – جَآء – اَلْمَلآئِکَة] .

وینو چې په «شَآءَ » کې د الف چې د مد حرف دی وروسته همزه راغلي ده .

۲- منفصل مد :

کله چې د مد له حروفو وروسته همزه راشي او د مد حرف او همزه دواړه په یوه کلمه کې نه وي بلکي د مد حرف په یوه کلمه کې او همزه په بله کلمه کې راغلي وي منفصل (جلا) مد بلل کیږي ، چې د څلورو حرکتو نه تر پنځو حرکتونو پورې کش کول کیږي او حکم یی جایز دی لکه:

[مَآ أُنْزِلِ - اِنَّآ أَوْحَیْنَآ اِلَیْکَ]

۳- مثقل کلمي مد:

کله چې د مد حرف او سبب یې (سکون) دواړه په یوه کلمه کې راغلي وي او د مد سبب شد لرونکي توري وي یا د مد د حرف وروسته مشدد حرف راغلی وي د کلمي مثقل مد په نامه یادیږي لکه:

[وَلاَ الضَّآلِّیْنَ - الْحَآقَّةُ] ..

په « الضَّآلِّیْنَ » کې د الف چې د مد توری وروسته مشدد حرف چې لام دی راغلی دی .

ددې مد حکم لازم دی یعني د شپږو حرکتو پورې کش کول کیږي.

۴- مخفف کلمي مد :

کله چې د مد د حرف وروسته د مد سبب د سکون لازم په توګه په یوه کلمه کې راغلي وي او د مد سبب مشدد نه وي د کلمي مخفف په نوم یادیږي .

سکون لازم دا چې د وقف او وصل دواړو حالاتو کې سکون اصلي وي تغير نه کوي دا مد د قرآنکريم يوازې په يوه کلمه کې راغلی لکه :[ءالئٰن] .

ددی مد حکم هم لازم دی د شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي.

۵- مثقل حرفی مد :

کله چې د مد حرف او سبب يې(سکون) په يو د مقطعاتو حروفو کې راشي او سبب يې شد لرونکي توري وي د مثقل حرفي مد په نامه يادیږي. لکه : الم - طسم

د یاء څخه وروسته راغلی نون (السين) په ميم مدغم شوی او یا باندې مد کول مثقل (دروند) مد ګرځيدلی دی .

پدي حروفو کې ځکه مد وي چې (لام) يا (سين) کې د مد حرف ساکن ماقبل يې له خپله جنسه یعنې "الف" ساکن ماقبل يې زور او"ی" ساکنه ماقبل يې زير او وروسته يې مشدد حرف راغلی دی چې ددې مد حکم هم لازم دی یعنی (مثقل حرفي لازمي مد هم ورته وايي) او د پنځو څخه ترشپږو حرکتو پورې کش کول کیږي.

۶- مخفف حرفي مد :

کله چې د مد له حرف څخه وروسته په يو د مقطعاتو حروفو کې سبب (سکون) راغلی وي او مشدد نه وي د مخفف حرفي مد په نامه ياديږي.

لکه :

[ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ - ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ- ن والقلم ومايسطرون] .

پدې حروفو کې څکه مد وي چې (قاف) يا (نون) يا(صاد) کې د مد حرف ساکن ماقبل يې له خپله جنسه يعنې "الف" ساکن ماقبل يې زور او"و" ساکن ماقبل يې پيښ او وروسته يې سکون راغلی دی .

ددې مد حکم هم لازم دی تر شپږو حرکتونو پورې کش کول کيږي.

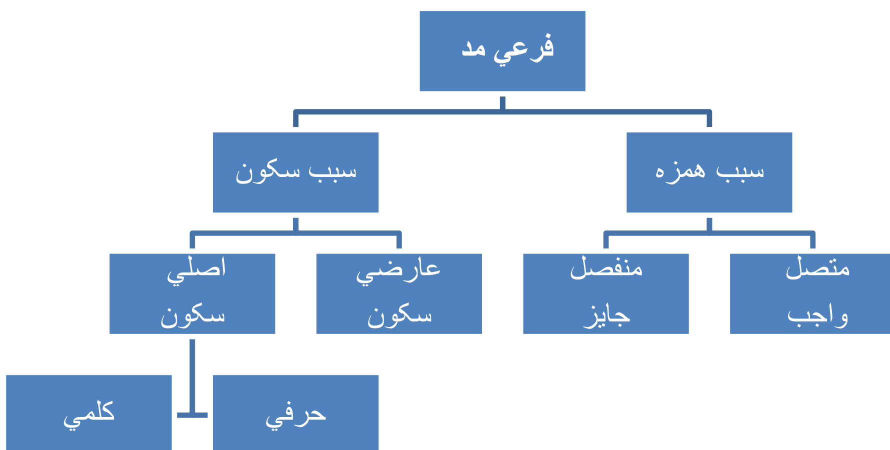
۷- مد عارض لسکون :

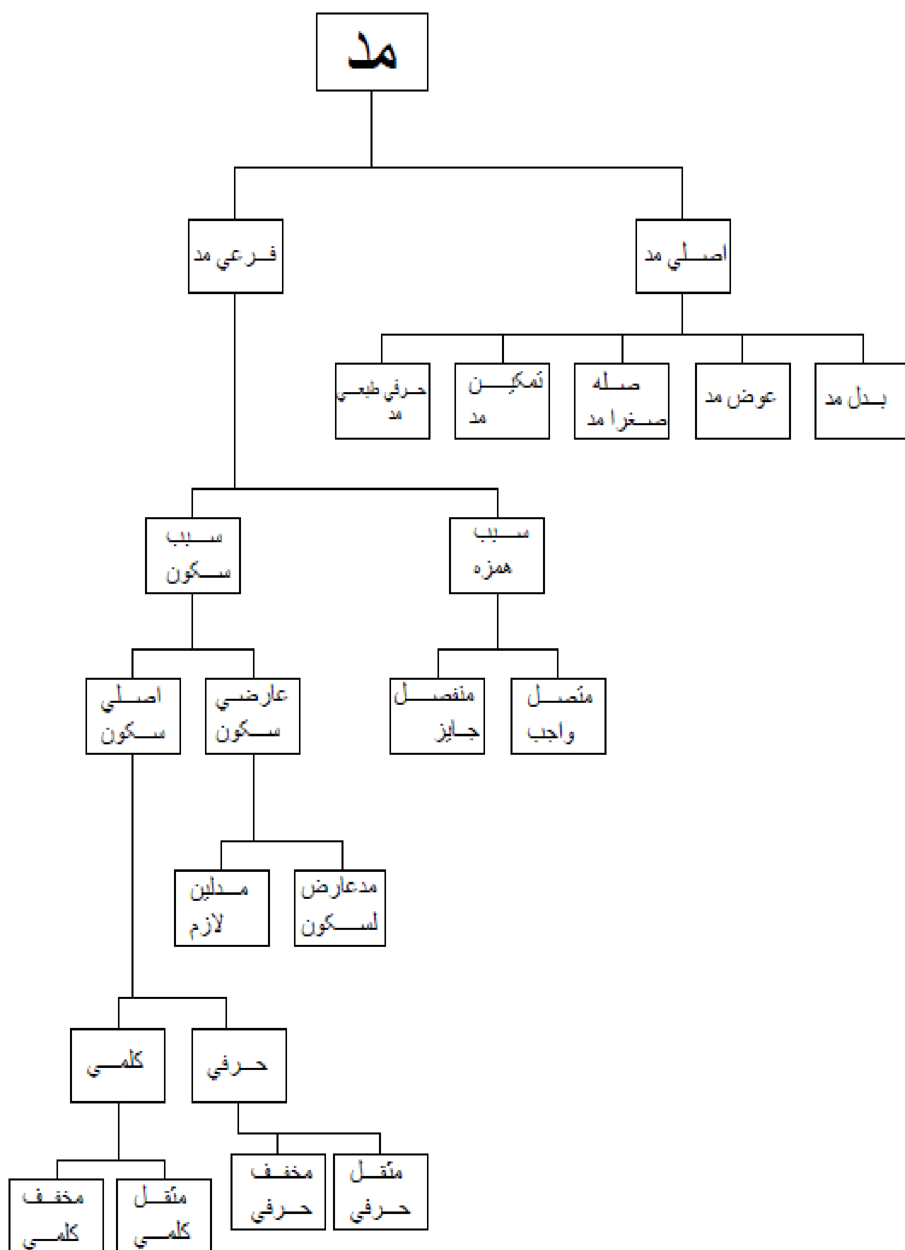
کله چې د مد له حروفوڅخه وروسته سکون راشي او دغه سکون اصلي سکون نه وي بلکه د وقف له کبله يو حرف ساکن شوی وي نو ديته عارضي سکون وايي او مد ته يې عارض لسکون مد وايي، چې دا هم د دوه حرکتونو، څلورو حرکتونو او شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي او ددې مد حکم هم جايز دی يعنی پدی کی طول ، توسط او قصر جواز لري لکه [رب العالمِينْ ، الکافرونْ، ان الله شديدالعذابْ] .

۸- د لين لازم مد :

لين نرمی ته وايي چې دا صفت په دوو حروفو کې دی کله چې "واو" ساکن وي ماقبل يې زور لرونکی توری وي او يا "ي" ساکنه ماقبل يې زور لرونکی توری وي چې دغه "و" او "ی" ته د لين حروف وايې يعنې کله چې "و" او يا

"ی" ساکن ماقبل يې زور لرونکی توری وي نو پدې حالت کې مد کيږي که ددی مد سبب(سکون) اصلی وي د(لين لازم) په نامه يادیږي لکه: (کهيعص) چې د عين په حرف کی لين لازم دی اوحکم يې لازم دی يعنی طول يی د پنځوشخه ترشپږو حرکتو او توسط يی تر دونيموحرکتو پورې کش کول کيدای شي ، او که ددی مد سبب(سکون) عارضي يعنې د وقف له کبله وي د لين عارض لسکون په نامه ياديږي لکه : من خَوْفٍ - قريش -البيت چې ددی مد حکم جايز دی يعنې طول – توسط او قصر جواز لري.

مد
فرعي مد
اصلي مد
حرفي طبعي مد
تمكين مد
صله صغرا مد
عوض مد
بدل مد
سبب سكون
سبب همزه
اصلي سكون
عارضي سكون
منفصل جايز
متصل واجب
مدلين لازم
مدعارض لسكون
كلمي
حرفي
مخفف كلمي
مثقل كلمي
مخفف حرفي
مثقل حرفي

اووم فصل

تفخيم او ترقيق

د «را» د حرف احکام :

١- د "را" تورى که چیرى زور یا پیښ ولري یا د "را" حرف خپله ساکن مخکې حرف یې زور یا پیښ ولري نو پدې صورت کی تفخیم کیږي یعنی "را" ډکه تلفظ کیږي .

مثالونه : رَبُّكَ – رُزِقُواْ – مَّرْفُوعَةٌ – عُرْضة

٢- که د "را" حرف زیر ولري یا "را" ساکنه او مخکې حرف یې زیر ولري نو پدې صورت کې ترقیق کیږي "را" باریکه تلفظ کیږي .

رِحْلَةَ – فِرْعَوْنَ

٣- کله چې "را" ساکنه او ماقبل حرف يی زیر ولري او وروسته یې مستعلیه حروف په یوه کلمه کې راشي نو پدې حالت کی "را" ډکه تلفظ کیږي یعنې تفخیم پکې کیږي لکه:

[إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ،قِرْطَاسٍ]

او که چېرته "را" په یوه کلمه او حرف مستعلیه په بله کلمه کې راغلی وي پدې حالت کې "را" باریکه تلفظ کیږي یعنې ترقیق پکې کیږي لکه: فاصبرصبرا جمیلا .

۴- کله چې "را"ساکنه ماقبل یې همزه وصل راغلی وي یا مخکی لـه "را" نه عارضي کسره راغلی وي پدې حالت کې هم "را" ډکه تلفظ کیږي یعنی تفخیم پکی کیږي لکه:

[أَمِ ارْتَابُوا- ارْجِعِي].

په پورته مثالونو کې مخکې له "را" څخه عارضي کسره یا وصلی همزه راغلی ده.

۵- کله چې "را" ساکنه او ماقبل حرف یې هم ساکن وي نو د هغه ماقبل ماقبل ته ترجیح ورکول کیږي که د ماقبل ماقبل یې زور یا پیښ وي ډکه او که زیر وي باریکه تلفظ کیږي لکه: [وَالْفَجْرِ * وَلَيَالٍ عَشْرٍ].

۶- کله چې "را" ساکنه او ماقبل یې "ی" ساکنه راغلی وي نو پدې حالت کې هم "را" باریکه تلفظ کیږي یعنی ترقیق یکی کیږي لکه: خیْر، سیْر.

د حرف لام احکام :

۱- په لفظ جلاله (الله جل جلاله) کې که د لام نه مخکې حرف زور یا پیښ ولري تفخیم کیږي یعنی"لام" ډک تلفظ کیږي لکه : هُوَ اللَّهُ - نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ

همدارنګه که د"لام" نه مخکې حرف ساکن وي له هغه مخکې حرف زور یا پیښ ولري پدې صورت کې هم د "لام" توری ډک ادا کیږي لکه : عَلَى اللَّهِ - واعْبُدُوا اللَّهَ.

۲- که د "لام" نه مخکې حرف زیر ولري یا د "لام" نه مخکې حرف ساکن وي او د هغه نه مخکې حرف زیر ولري ترقیق کیږي یعني "لام" باریک ادا کیږي لکه : [قُلِ اللَّهُمّ - وَيُنَجِّي اللَّهُ]

مګر لام (ال) بغیر له لفظ جلاله نه په نوروکلماتو کې په دوه ډوله دی :

۱- (شمسي حروف) "ال" شمسي

۲- (قمري حروف) "ال" قمري

شمسي حروف هغه حروف دي چې کله (الف لام) پرى داخل شي نو (لام) نه لوستل کيږي بلکې په وروستي حرف کې مدغم کيږي .

لکه :ألنَّاسُ، أَلطَّآمَّة – الشمس- التواب... اوداسې نور.

د شمسي "ال" د پيژندنې علامه دا ده چې د لام نه وروسته حرف شد لرونکې وي .

قمري حروف هغه حروف دي چې کله (الف لام) پرى داخل شي نو (لام) لوستل کيږي يعنې نه مدغميږى لکه : أَلْقَمَرُ، أَلْعَلِيمُ –الخبير- القيوم ... اوداسې نور.

❖ ددې کتاب بيا کتونکي حافظ القرآن ښاغلی قاري صاحب وايي : زمونږ ګران استاد مرحوم قاضي صاحب محمدکريم حيدري په لاندې شعر کې په ډير ښه ډول بيان کړي دي.

دحلق شوندو ټول حروفونه

د لسان جيم ، يا، قافونه

قمري ګڼه جانانه

نور شمسي دي پر ماګرانه

القمر الشمس ته ګوره

نور قياس کړه زما وروره

لکه پټ ستوري په لمر کې

وي خو ښکاري په قمر کې

القمر کښ لام ښکاره دی

په الشمس کی پټ پنه دی

او په بل ځای کې يې په لنډ ډول داسې بيان کړي دي.

شين جمع غاښونه شمسي ---- نور واړه قمري

يعنې شين له هغو حروفو سره يوځای چې په غاښونو کې اداکيږي شمسي حروف دي او پاته نور قمري حروف دي چې دواړه (۱۴ – ۱۴) حروف کيږي.

يعنې شمسي حروف دا دی : :(ت – ث – د – ذ - ر- ز–س –ش –ص –ض –ط –ظ –ل- ن).

او پاپې نور قمري حروف دي .

د همزه وصل احکام :

تعريف : همزه وصل هغه زياته شوې همزه ده چې د ساکن حرف د لوستلو لپاره کارول کيږي ، په اول د کلمې کې لوستل کيږي او په مينځ د کلمې کې نه لوستل کيږي .

د قرآنکريم ځينې کلمات داسې وي چې لومړی حرف يې ممکن حرکت (زور،زير،پيښ) لرونکی وي د دا ډول کلماتو د تلفظ په پيل کولو کې څه مشکل نه وي .

مګر په داسې صورت کې چه د کلمې لومړی حرف ساکن وي نو د هغه د تلفظ شروع غير ممکنه وي نو بايد د هغه د ابتداء لپاره د وصل همزه

وکاروو تر څو وتوانیږو د کلمې لومړی حرف تلفظ کړای شو په همدې وجه د (و صل همزې) په نوم یادیږي .
یعنی د وصل د همزې په وسیله د کلمې لومړی ساکن حرف تلفظ کیږي .
همزه دوه قسمه ده : همزه وصل (ا) او همزه قطع (أ)
همزه وصل : هغه همزه ده چې کله د کلمې په پیل کې راشي تلفظ کیږي مګر کله چې د کلمې په مینځ کې راشي نه تلفظ کیږي .
د کلمې په پیل کې لکه :العمَّ ، المدرسة
د کلمې په مینځ کې لکه : ما اسْمُکَ
همزه قطع : هغه همزه ده چې په هر حالت کې تلفظ کیږي .
د وصل همزه په دریو کلمو اسم ، فعل او حرف کې واقع کیږي .

د همزه وصل حرکات :

١- حرف :

په قرآنکریم کی هغه حرف چې د وصل همزه اخلي حرف تعریف (الف ،لام) دی چې د وصل په حالت کې زور اخلي .
کله چې د وصل همزه په لام تعریف داخله شي د د ابتدا او پیل په حالت لوستل کیږي او په مینځ کې نه لوستل کیږي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالی : [التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدونَ] (التوبه:١١٢) .
وینو چې همزه وصل یوازې په (التَّائِبُونَ) لوستل او په نورو ټولو کلمو کې ساقطیږي او د فتحې (زور) حرکت اخلي .

ملاحظه : کله چې همزه استفهام (د سواليه همزه) په الف لام تعريف داخله شي نو همزه په الف بدليږي لکه : (آللّهُ) په لقوله تعالی : [قُلْ آللّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللّهِ تَفْتَرُونَ] (فصلت :۴۴) .

۲- اسم :

د وصل همزه په سماعي او قياسي اسماء داخليږي ، او سماعي اسماء لس دي چې د هغه څخه اووه اسماء په قرآنکريم کې ذکر شوي دي لکه : (ابن، ابنت، امرؤ،امرأة ،اثنان (اثنين)، اثنتان (اثنتين، اثنتا) لکه په لاندې مثالونو کې .

لقوله سبحانه وتعالى :[اِبْنَ مَرْيَمَ] (البقرة: ۸۷) .

[اِبْنَتَ عِمْرَانَ] (التحريم: ۱۲).

[امْرَأَةُ الْعَزِيزِ] (يوسف :۳۰).

[اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً] (البقرة:۶۰).

قياسي اسماء :

د خماسي فعل مصدر لکه : اِبتغاء – اِفتراء

د سداسي فعل مصدر لکه : اِستکبار

په اسماء کې د وصل همزه هميشه زير لرونکي وي .

۳- فعل :

د اسم او حرف پرته د قرآنکريم نورې کلمې د فعل دي ،د فعل د کلمې دريم حرف ته ګورو که چيرې د فعل د دريم حرف حرکت زور يا زير لرونکی وي نو د وصل همزه مکسوره (زير لرونکی) وي او که د فعل دريم

حرف مضموم (پیښ لرونکی) وي نو د وصل همزه به هم مضمومه وي لکه :

قوله سبحانه وتعالى : [اِهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ] (الفاتحة) .

و قوله سبحانه وتعالى : [اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ] (التوبة: ٨٠).

و قوله سبحانه وتعالى :[أُدْخُلُواْ الْجَنَّةَ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ].

آتم فصل

د وقف اووصل احکام

د وقف او وصل پېژندل یو له اهمو مباحثو د علم التجوید څخه دي چې د قرآنکریم لوستونکي یې باید په پوره اهتمام په نظر کې ونیسي .

حضرت علی رضی الله عنه د (وَرَتِّلِ الْقُرآنَ تَرْتِيلاً) په تفسیر کې ویلي (هو تجوید الحروف، ومعرفة الوقوف) یعنې : ددې مطلب د حروفو تجوید او د وقفونو پېژندل دي .

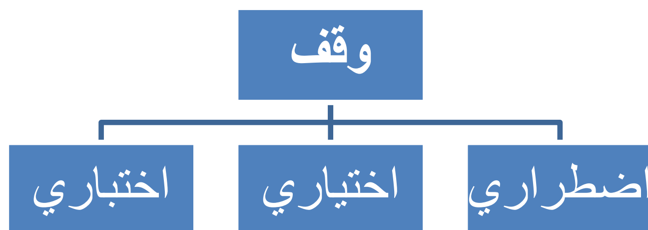
ابن الأنباري وايي: چه وقف او وصل پېژندل ډیر ضروري دي په خاصه توګه د هغه چا لپاره چې د قرآنکریم په معنی نه پوهیږي نو هغه به یې په فواصلو پېژني نو ویلای شو چې (د وقف او وصل پېژندل) د قرآن د تعلیم لومړي واجب دی .

د وقف تعریف :

وقف په لغت کې ودرېدو او ځنډ کولو ته وايي ، او د تجوید په اصطلاح کې د کلمې په آخر باندې د ساه او آواز بندول او وروسته قرائت ته ادامه ورکول د وقف په نامه یادیږي .

د وقف اقسام :

په عمومي توګه وقف په درې ډوله دی : اضطراري ، اختیاري او اختباري .

وقف اضطراري :

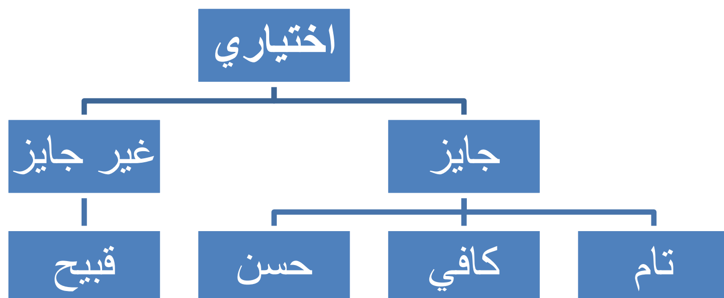
وقـف اضـطراري هغـه وقـف دی چې د يـو غير اختيـاري سـبب لـه مخې مينځته راشي لکه : د تنفس تنګوالی يا ستړيا، ټوخی ، پرنجی او نور .

وقف اختياري :

په يوه کلمه باندې وقف اختياري عبارت له هغه وقف څخه دی چې قاري د کوم غدر پرته پخپل اختيار او اراده هغه تر سره کوي .

وقف اختباري :اختباري هغه وقف دی چې زده کوونکی د معلم په غوښتنه د امتحان او معلومولو لپاره وقف کوي .

وقف اختياري په لاندې دولونو ويشل شوی دی:

وقف تام :

وقف تام په يو كلمه باندې هغه وقف دی چې معنی پوره شي او د راتلونكي سره هيڅ لفظي او معنوي تعلق ونلري ، لكه د سورتونو په آخر باندي وقف ، د قصې په پای كې وقف ، د مؤمنانو او كافرانو د صفاتو په آخر او يا د جنت او دوزخ د ذكر په پای كې او يا د نورو داسې موضعاتو په پای كې وقف كول چې د هغه موضوع پای وي .

حكم : وقف كول حسن دي .

مثال : [أُوْلَـئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ * إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ] (البقرة 5-6) .

وقف كافي :

وقف كافي په يوه داسې موضوع باندې وقف كولو ته وايي چې د راتلونكى موضوع سره معنوي تعلق ولري نه لفظي ، يعنې په معنې كې يو له بله تعلق لري مگر په لفظ كې يو بل سره څه تعلق نلري .

حكم : وقف او وصل دواړه جايز دي .

مثال : وقف كول په (**الْبَيْتِ**) باندې په دغه قول د الله تعالى [فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ * الَّذِي أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ] (قريش 3-4)

ځكه چې ماقبل د مابعد سره په معنى كې تعلق لري مگر په لفظ او اعراب كې پيوستون او تعلق نلري .

وقف حسن :

په یو داسې موضوع او عبارت باندې وقف کولو ته وایي چې معنی یې پوره وي مګر راتلونکي موضوع د معنی پوره کیدو لپاره مخکې موضوع ته اړتیا ولري .

حکم : څرنګه چې معنی یې پوره (حسن مفید) ده ، وقف وربانديې پکار دی او د ادامه په حالت کې یې له راتلونکي موضوع سره اعاده او تکرار پکار نه دی ، مګر دا چې د آیت سره وي او د آیت په سر به مطلق وقف تر سره کیږي که څه هم معنوي او لفظي تعلق ولري ځکه چې د آیت په سر باندې وقف کول سنت دي .

وقف غیرجایز:

وقف غیر جایز داسې وقف دی چې قاري په داسې عبارت باندې وقف وکړي چې معنی یې پوره شوې نه وي او د راتلونکي عبارت سره لفظي او معنوي تعلق ولري .

حکم : جایز نه دی مګر دا چې ضرورت وي لکه : د نفس تنګي ، توخی ، پرنجی او نور . نو کله یې چې اضطراري وقف وکړ په هغه باندې اعاده کول واجب دي .

وقف قبیح :

په کوم داسې عبارت باندې وقف کول چې راتلونکي عبارت سره لفظي او معني تعلق ولري او په معنی کې قبیح غلطي رامینځته کوي وفف قبیح بلل کیږي .

حكم : د ضـرورت پرتـه حـرام دی او کـه اضـطراراً وقـف وشـی اعـاده يې واجب ده .

د وقف کولو طريقه :

په آخر د کلمې باندې دريدل يا وقف په څلورو طريقو تر سره کيږي

۱- وقف ابدال :

(بدلول) د وقف په حالت کې د کلمې آخري توری په بل توري بدليږي

الف) : کله چې آخر دکلمې تاء (ة) وي د وقف په حالت کې په (ه) بدليږي لکه : **(رَحْمَةً - رَحْمَهْ)**

ب) : هغه کلمات چې په تنوين (دوه زورونه) ختم شوی وي د وقف په حالت کې په مدي الف بدليږي لکه : **(حِساباً - حِسابا)** او که چېرته په (دوه زيرونو او دوه پيښونو) باندې ختم شوی وي آخري حرف يی ساکن کيږي.

۲- وقف اسکان :

(ساکن کول) د ابدال او مفتوح تنوين نه بغير په نورو ټولو کلماتو کې د وقف په حالت کی د کلمې د آخري توري څخه حرکت لرې کيږي او ساکن ګرځول کيږي لکه : **يَوْمُ ــــ يَوْمْ**

۳- وقف روم :

په کوم حرف چې وقف تر سره کيږي د هغه حرف دريم حصه ادا کول په ټيټ او خفيف آواز چې تنها قاري ته نږدې کس يې واوري د وقف روم په

نوم يادېږي ، دا طريقه يوازې د مضموم (پيښ لرونكي) او مكسور (زير لرونكي) حرف لپاره هغه كه منون وي او كه نه جايزه ده .

لكه : ﴿لَفِي خُسْرٍ﴾ (العصر ٢).

۴- وقف اشمام :

د وقف شوې حرف د ساكن كولو وروسته ، شونډې د ضمه (پيښ) په شان را ټولول پرته له دې چې د ضمه اواز واورېدل شي د وقف اشمام په نوم يادېږي .

چې يوازې ليدونكى يې حس كولاى شي او وقف اشمام يوازې په مضموم (پيښ لرونكى) حرف تر سره كيږي په زور او زير لرونكو حروفو كې نه تر سره كيږي لكه :

[إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ] .

يادونه :

د وقف روم فائده دا ده چې تر څو اورېدونكى د كلمې د آخري حرف حركت تشخيص كړاى شي .

د وقف اشمام فائده دا ده چې ليدونكى شخص ته د كلمې د آخرې حركت ښودل دي .

د يادونې وړ ده چې غير ماهر قاريان به د دغو دوو طريقه څخه كمه استفاده كوي او يا به هغه په كامله توګه ترک كوي ځكه د دغو طريقو عملي كول څه مشكل او باريک دى په خاصه توګه د روم طريقه ، د ماهر قاريانو پرته نور په اشتباه كې لويږي .

د وقف نښې :

د هري ژبی ویونکی چه کله خبرې کوي نو چیرته دریږي او چیرته نه دریږي ،کله ډیر او کله لږ ایساریږي او په دریدو او نه ودریدو کې د خبرې پوره بیان او په مفهوم کې یې ډیر لوی دخل دی .

نو ضروري خبره ده چې ددی عظیم کتاب لوستونکی ددې رموزو یا علائمو پوره خیال وساتي او دغه علایم چې اهل علمو د دریدو او نه دریدو نښي مقررې کړي دي په لاندې ډول دی :

د وقف اووصل علائم

شمیره	علامه	مطلب	تفصیل
۱	○	آیت	چېرته چې خبره پوره شي هلته وړه غونډې دایره وي چې دې دایره ته آیت وایې دا د وقف تام علامه ده پدی ودریدل پکار وي .
۲	م	وقف لازم	په دې ځای کې دریدل لازمي دي ، د نه دریدلو په صورت کې په معنی کې خلل راځي
۳	ط	وقف مطلق	دا د وقف مطلق نښه ده پدې باندې مطلقاً دریدل پکار دي .
۴	ج	وقف جایز	دا د جایز وقف نښه ده دلته دریدل غوره دی او نه دریدل جایز دي .
۵	ز	وقف مجوز	دلته وقف او وصل دواړه جایز دي مګر

			وصل د وقف په نبست غوره او قوي دی .
۶	ص	وقـــــــف مرخص	د رخصـت ورکـړ شـوي وقـف نښـه ده چې دلتـه د نفس تنګی پـه وجـه وقـف رخصـت دی یعنې کـه څـوک ستړي شي وقـف جایز دی او د هغه پرته وقف نه کول غوره دي .
۷	ق	قد قیل	دا د (قیـل علیـه الوقـف) خلاصـه دلتـه دریدل پکار نه دي
۸	ک	کـــــذالک (همدارنګه)	کومه علامه چې مخکې تیره شوي وي دلته هم همغه ګڼل پکار دي .
۹	قف	ودریږه	دا علامـه هلتـه پکاریږي چې د لوسـتونکی د پیوستی وینا احتمال وي .
۱۰	لا	وقف نشته	دا علامه کله د آیت د پاسه لیکل شوی وي او کله د عبارت د ننه وي که د عبارت د ننه وي هلته دریدل بالکل نشته او که د ایت د پاسه وي پدی کې اختلاف دی ځینی وایې دریدل روا دي ځینی بیا وایې نه دریدل رواه دي خو که ودریږي یا ونه دریږي په مطلب کې کوم خلل نه راځي .
۱۱	قلی	قیـل لا وقـف علیه	ځینې علماء وایي چې دلته وقف نشته .

۱۲	صل	يوصل (پيوســـــته كول)	دلتـه وصـل او وقـف دواړه جـايز مګـر وصـل غوره دى .
۱۳	صِلى	الوصل اولى	دلتـه وصـل غـوره دى مګـر وقـف هـم جـايز دى .
۱۴	وقفه	د ســــــكتې علامه	دا د اوږدې سـكتې علامـه ده دلتـه د سـكتې پـه نسـبت ډيـر دريـدل پكـار دي لـيكن چـه نفس جاري وي .
۱۵	س	سكته	دا د سـكتې نښـه ده دلتـه لـږ وخـت دريـدل پكـار دي خـو تـنفس بـه بـاقې وي (آواز بـه بندوي ليكن ساه به نه ماتوي).
۱۶	∴	معانقه	د معـانقې د وقفـونو معنى دا ده چې كچيـرې پـه اول بانـدې ودريـدې او وقـف دې وكـړ نـو په دوهم به تيريږي وصل به كوي او كه په اول كې دې وصل وكړ په دوهم كې به وقف كوي .

سکت :

تعریف :

سکت په لغت کې (د آواز بندولو) ته وايي او په اصطلاح کې د آواز قطع کول پرته د ساه له اخیستلو څخه (آواز به بندوي لیکن ساه به نه ماتوي).

حکم :

سکت د دوو حرکتونو په اندازه کول واجب دي .

سکت د (س) او یا هم (سکته) په علامه ښودل شوی وي .

په قرآنکریم څلور ځایه سکته تر سره کیږي .

۱- سوره الکهف آیت :۱ .

۲- سوره یس آیت : ۵۲ .

۳- سوره قیامة آیت : ۲۷ .

۴- سوره المطففین آیت : ۱۴ .

قطع :

تعریف :

د قرآنکریم د قرآئت پای ته رسول او په بل کار مشغولېدل د تجوید په اصطلاح کې قطع بلل کیږي .

قطع یوازې په آخر د آیت کې تر سره کیږي ، په مینځ د آیت کې صحیح نه ده او د کلمې په مینځ کې قطع کول جواز نلري .

نون قطني :

د وصل په حالت کې کچېرې د تنوين نه وروسته د وصل همزه راشي نو تنوين په نون مكسوره سره بدليږي چې همدې نون ته نون قطني وايي چې په قرآنكريم د كوچني (ن) په شكل ليكل شوى وي .

مثال :

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ن ، الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ (الملک : ۱،۲) .

يادونه:په آخر كې به د تلاوت طريقې هم زده كړو چې په ځوقسمه دي خو له دې نه مخكې بايد ووايو چې (متقدمين اومتآخرين علماء پدې متفق دي چې د تجويد زده كړه په عملي او تطبيقي ډول او د قرآنكريم زده كړه په تجويد سره په هر مؤمن مسلمان فرض عين ده او د تجويد زده كړه په نظري شكل سره فرض كفايي ده.

د تلاوت څلور طريقې

۱- **ترتيل:** عبارت د هغه تلاوت څخه دى چې په ډير اطمينان سره وشي د تجويد احكام پكې مراعات كړ شي او هرحرف په خپل مخرج كى سره له صفاتو ادا شي او د هغه په معنى كى تدبر او فكر وشي .

۲- **حدر:** عبارت د هغه تلاوت څخه دى چې سرعت يې زياد مگر ټول حروف په خپلو مخرجونو كې ادا شي او د تجويد ټول احكام مراعات شي چې دغه ډول تلاوت په تراويحو كې كيږي داسې نه لكه نن سبا چې زمونږ په ټولنه كې د روژې ځينې مروج ختمونه كيږي چې نه يې اخفا معلوميږي او نه

یی اظهار، نه یی وقف معلومیږي او نه یې وصل او نه څوک وربانده پوهیږي او بیا وایې چې ما حدر وویل داسې کول په کار نه دي .

۳- تدویر: هغه تلاوت ته وایې چې نه ډیر تیز او نه ډیر ورو وي بلکه د ترتیل اوحدر په مابین کې وي چې دا ډول تلاوت په روزانه گردان یا تلاوت کې کیږي.

۴- تحقیق: هغه تلاوت ته وایې چې ډیر په کراره سره وشي یعنې د هرحرف حق د تجوید د احکامو مطابق اداشي او د هر نوع زیادت اونقصان څخه پاک وي .

نهم فصل

عملي مثال

د الحمدلله تجويد

د سورت فاتحې (الحمدلله) تجويد ځکه مهم دی چې په هر لمانځه کې لوستل کيږي.

الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

د [الْحَمْدُ] په سر کې همزه، همزه وصل ده چې د لام سره جنګيږي ، په [رَبِّ] کې (راء) توری ډکه لوستل کيږي او (باء) مشدد لوستل کيږي.

د (دال) حرف پيښ لري چې بايد دومره اوږد نشي چې د (واو) پشان تلفظ شي چې [الحمدو] وويل شي .

د [ح،ع] حروف د ستونې له وسط څخه راوځي.

په [الْعَالَمِينَ] کې د الف په توري کې طبعي مد دی ځکه الف د مد حرف دی مخکې حرف يې (ع) دی زور لري چې د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي .

په [الْعَالَمِين] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې د ياء حرف دوه يا څلور يا شپږ حرکته کش کول کيږي ځکه چې د مد د حرف (ياء) وروسته سکون (نْ) راغلی دی چې قصر او مد دواړه پکې جايز دي .

الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

د [الرَّ] په سر کې همزه وصل ده چې د (راء) سره جنګيږي او (راء) مشدده لوستل کيږي ، لام نه لوستل کيږي ځکه د لام وروسته شمسی حرف راغلی

دى ، هر ځاى مو چې د لام وروسته مشدد حرف ليدلو هغه شمسي حرف دى چې مشدد لوستل کيږي او لام نه لوستل کيږي.

شد د دوو حروفو د تکرار نښه ده چې لومړى ساکن او دوهم متحرک وي لومړى حرف په دوهم کې مدغم (داخل) شوى وي نو مشدد حرف به د ادا کولو په وخت کې داسې لوستل کيږي لکه دوه حروف.

په [الرَّحْمٰنِ] کې (ميم) په الف ولاړ دى .

په [الرَّحِيم] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دى کچيږي وقف تر سره شي ، چې دوه يا څلور يا شپږ حرکته کش کول کيږي ځکه چې د مد حرف (ياء) وروسته سکون (مْ) راغلى دى.

په [الرَّ] کې حرف (راء) مشدد لوستل کيږي ځکه شمسي حرف دى او لام نه لوستل کيږي ،همدارنګه په حرف (راء) کې تفخيم دى (ډکه لوستل کيږي).

مٰلِكِ يَوْمِ الدِّينِ

په [مٰلِكِ] کې د ميم حرف د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي ځکه چې طبعي مد دى ، په [الدِّينِ] کې لام نه تلفظ کيږي د (دال) حرف شمسي دى مشدد دى داسې لوستل کيږي [ادِّينِ]

همدارنګه د (کاف) حرف زير لري چې بايد ساکن ونه لوستل شي او زير دومره اوږ نشي چې (ياء) ترې تلفظ شي .

په [الدِّين] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې دوه يا څلور يا شپږ حرکته کش کول کيږي ځکه چې د مد حرف (ياء) وروسته سکون (نْ) راغلی دی.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

په [إِيَّاكَ] کې (ياء) مشدد لوستل کيږي.

په [نَسْتَعِين] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې دوه يا څلور يا شپږ حرکته کش کول کيږي ځکه چې د مد حرف (ياء) وروسته سکون (نْ) راغلی دی.

اهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ

د (هاء) حرف د ستوني له اخري برخې څخه را وځي مګر د (حاء) حرف د ستوني له وسط څخه راځي ، (هاء) به د (حاء) په څير نه ادا کيږي.

د (صاد ، طاء) په حروف کې د استلاء صفت دی چې لوړ ، اوچت او ډک ادا کيږي يعنی د ادا کولو په وخت کې د ژبې بيخ پورته تالو ته لوړيږي د لوړيدو له کبله دا توري ډک تلفظ کيږي ، د استعلاء صفت لرونکي حروف دا دي (خُصَّ ضَغطٍ قِظ) .

په [الصِّرَاطَ] کې لام نه لوستل کيږي (صاد) چې شمسي حرف دی مشدد لوستل کيږي.

د (قاف) حرف هرکله چې د ژبی پای له نرم تالو سره ولګيږي د "ق" توری ادا کيږي.

د (كاف) مخرج د لوى (قاف) مخرج سره نږدې لږ د خولې طرف دى ، په (قاف) کې د استعلاء صفت دى چې اوچت تلفظ کيږي مګر په (كاف) کې د استفال صفت دى چې ټيټ لوستل كيږي.

په [الْمُستَقِيم] کې هم د وقف په صورت د سكون له كبله عارض مد دى.

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ

په (صاء ،طاء) حروفو کې د استعلاء صفت دى ډک تلفظ كيږي .

[الَّذِينَ] کې د لام حرف مشدد لوستل كيږي.

په [أَنعَمتَ] د (نْ) او (مْ) حروف ښکاره لوستل كيږي ځكه چې ادغام او اخفاء پكې نشته ، بلكې د ساكن نون اظهار او د ساكن ميم اظهار شفوي دى .

غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ

د (غ) حرف د ستونې له اولې برخې څخه راوځي ، اوچت او ډک لوستل كيږي.

د (ضاء) حرف :کله چې د ژبې اړخ د ښي طرف يا چپ طرف د پاسنيو اضراس (د ژامې) غاښونو سره ولګول شي د ضاد حرف ادا كيږي او د ضاد په حرف کې د استعلاء صفت دى لوړ او ډک تلفظ كيږي.

په [عَلَيهِمْ] کې ساكن ميم کې اظهار تر سره كيږي څرګند او ښكار لوستل كيږي .

په [وَلاَ الضَّالِّينَ] د ضاد د تشدد په وجه (الف ،لام) دواړه نه ادا كيږي او ضاد مشدد لوستل كيږي.

په [الضَّالِّينَ] کې د الف حرف د شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي ځکه چې مثقل حرفي لازم مد دی د حرف مد (الف) وروسته سکون په مشدد ډول چې د (لام) حرف دی راغلی دی.

په [لِّين] کې هم د وقف له کبله عارض مد دی چې د ياء حرف د دوو ، څلورو يا شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي.

د قرآنکريم په تلاوت کې ځينې خپرې غلطی

سورة الفاتحة:

۱- ځينې خلک د الله تعالی په دغه قول « مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ » کې د «مالكِ» په کلمه کې د (کاف) حرف ساکن تلفظ کوي حال دا چې زير لري .

۲- ځينې خلک د الله تعالی په دغه قول « إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ » کې د «نَعْبُدُ» په کلمه کې د (دال) حرف ساکن تلفظ کوي حال دا چې د (دال) حرف پيښ لري .

سورة البقرة:

۳- ځينې خلک د الله تعالی په دغه قول [فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً] (البقره:۶۰) آيت کې د « عَشْرَةَ » په کلمه کې د (شين) حرف چې ساکن دی په زور سره يې تلفظ کوي چې داسې ويل غلط دي .

۴- ځينې خلک د الله تعالی په دغه قول [وَلاَ تَعْثَوْاْ فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ] (البقره:۶۰) آيت کې د « تَعْثَوْاْ » په کلمه کې د (ثاء) په پيښ سره تلفظ کوي (تعثُوا) حال دا چې زور لري . پيښ سره يې تلفظ کوي چې داسې ويل غلط دي .

سورة النساء:

٥- ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [هَاأَنتُمْ هَـؤُلاء جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَن يُجَادِلُ اللّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ] (النسأء:١٠٩) آيت کې د « يُجَادِلُ » په کلمه کې د (لام) حرف ساکن تلفظ کوي حال دا چې د (لام) حرف پيښ لري .

سورة المائدة:

٦- ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلاَّ مَا ذَكَّيْتُمْ] (النسأء:١٠٩) آيت کې د « السَّبُعُ » په کلمه کې د (باء) حرف چې مشدد زور لرونکى دى په پيښ سره يې تلفظ کوي (السُّبُعُ) چې داسې ويل غلط دي .

سورة الأنعام:

٧- ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [وَجَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ] (الأنعام:١٠٠) آيت کې د « الْجِنَّ » په کلمه کې د (نون) حرف په پيښ سره تلفظ کوي (الْجِنُّ) حال دا چې د (نون) حرف زور لري .

٨- ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [وَمِنَ الأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشاً] (الأنعام:١٤٢) آيت کې د « حَمُولَةً » په کلمه کې د (حاء) حرف په پيښ سره تلفظ کوي حال دا چې زور لري .

٩- ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ] (الأنعام:١٤٣) آيت کې د « الْمَعْزِ » په کلمه کې د (عين) حرف په زير سره تلفظ کوي حال دا چې (عين) ساكن دى .

١٠- ځينې خلک د الله تعالی په دغه قول [قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ دِيناً قِيَماً مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ] (الأنعام:١٦١) آيت كې د « قِيَماً » په كلمه كې د (قاف) حرف چې زير لري او د (ياء) حرف زور لري او مشدد نه دی ، چې مشدد لوستل يې غلط دي .

سورة الأعراف:

١١- ځينې خلک د الله تعالی په دغه قول [قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُوماً مَّدْحُوراً] (الأعراف:١٨) آيت كې د « مَذْؤُوماً » په كلمه « مَذْمُومًا » يعنې په ميم سره يې تلفظ كوي او د « مذموما » كلمه د سوره اسراء په (١٨او ٢٢) ايت ذكر شوی ده .

١٢- د الله تعالی په دغه قول [تَتَّخِذُونَ مِن سُهُولِهَا قُصُوراً وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتاً] (الأعراف:٧٤) آيت كې ځينې خلک د« الْجِبَالَ » نه مخكې (من) زياتوي (من الْجبلَ) يې تلفظ كوي ، حال دا چې دا كلمات په سوره الحجر او سوره نحل كې ذكر شوي دي .

١٣- ځينې خلک د الله تعالی په دغه قول [فَلَمَّا أَثْقَلَت دَّعَوَا اللّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحاً لَّنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ] (الأعراف:١٨٩) آيت كې د « دَّعَوَا » په كلمه كې د (دال، عين) حروفو ته پيش وركوي حال دا چې دواړه زور لري .

په رسم المصحف كې ځينې خپرې غلطی :

١- كوم ځای كې چې د (واو) حرف د پاسه (كوچنی الف) ليكل شوی وي د الف مد معنی لري لكه :

﴿ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرۡكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴾

چې داسې لوستل کیږي : وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ

٢- کوم ځای کې چې د (واو) د حرف وروسته د پاسه کوچنی الف لیکل شوی وي نو د واو مد معنی لري یا د واو د ودېدو معنی لري لکه :

﴿ أُوْلَـٰٓئِكَ عَلَيۡهِمۡ صَلَوَٰتٞ مِّن رَّبِّهِمۡ وَرَحۡمَةٞۖ ﴾

چې داسې لوستل کیږي : أُولَـئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ (القرة : ١٥٧) .

٣- کچېرې د حرف (واو) سره بل کوچنی واو لیکل شوی وي نو واو په مد دلادل کوي لکه : ﴿يَلۡوُۥنَ﴾

چې داسې لوستل کیږي : وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ (ال عمران :٧٨) .

٤- همدارنګه (تلوا) داسې لوستل کیږي : تَلْوُواْ.

وَإِن تَلْوُواْ أَوْ تُعْرِضُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (السناء :١٣٥) .

٥- همدارنګه

﴿إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ﴾ ٠ اعراف :١٩٦) : داسې (إِنَّ وَلِـيِّيَ الله) ویل کیږي .

﴿لَأَامَنَ﴾ (یونس ٩٩) : داسې (لآمَنَ) لوستل کیږی .

﴿وَجِاْيٓءَ﴾ (الزمر ٦٩) داسې (وَجِيءَ) لوستل کیږي .

پورته څو مثالونو بیان شول ، مطلب دا چې د حروفو حرکاتو ته باید پوره توجه وشي .

لسم فصل

د قرآنکريم قرآءات

تعريف :

القراءات جمع قراءة ده چې له مصدر د قرأ، يقرأ، قرانا څخه دی په معنی د لوستلو يا جمع کولو.

په اصطلاح کې علم قراءات هغه علم دی چې د قرآنکريم د الفاظو د ادا کولو څخه بحث کوي.

د جناب نبی اکرم صلی الله عليه وسلم څخه اووه قسمه او په ځينو رواياتو کې لس قسمه قرآءات ثابت شوی دي، د ابن عباس رضی الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

«أَقْرَأَنِي جِبْرِيلُ عَلَى حَرْفٍ فَلَمْ أَزَلْ أَسْتَزِيدُهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ» (بخاری:۳۲۱۹).

ژباړه: جبريل (اول) ما ته يو قسم قرائت را وښود، ما له هغه څخه وغوښتل چې ما ته نور قرآءات هم را وښيي، تر دې چې اوه قرائت ته ورسيدل.

د [سبعة احرف] په منعی کې د علماؤ اقوال :

امام سيوطي په علوم القرآن کې ويلي دي چې په دې باره کې د علماؤ څلويښت اقوال دي چې بيا يې ځينې مشهور اقوال په لاندې ډول بيان کړي دي :

۱- خپله د حرف معنی څرګنده نه ده.

۲- ددې څخه په حقیقت کې اووه عدد مراد نه دی بلکې ددې څخه مراد آساني او توانايي ده.

۳- ددې څخه مراد اووه قراءات دي.

۴- ددې څخه مراد اووه لهجې دي چې معنی يې متفقه مګر په نحوي او لفظي ډول فرق لري لکه: أقبل، وتعالَ، وهلمّ، وعجّل، وأسرِعْ، و عن أُبَيِّ

۵- ددې څخه مراد د تلاوت پر مهال د نطق کيفيت دی لکه: ادغام، اظهار، تفخيم او ترقيق، اشباع، مد او قصر، تشديد او تخفيف او تليين او تحقيق.

۶- او ددې څخه د عربي اووه ژبې مراد دي کوم چې د عربي فصح ژبې دي. (مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۹۳).

علوم القرآن الاكاديمية الاسلامية ليكي :

قول جمهور أهل الفقه والحديث: المراد بالأحرف السبعة، سبع لغات من لغات العرب تختلف في اللفظ وتتفق في المعنى، هو ما يسميه العلماء بالمترادف. المترادف، يعني اللفظة تختلف ولكن المعنى واحد.

ژباړه: د اهل فقه او حديث جمهور قول دا دی چې: د حرف السبعة څخه مراد د د عربو د ژبو څخه اووه ژبې یا اووه لهجې دي چې معنی يې يو شان مګر په لفظ کې فرق لري کوم چې هغه ته علماء مترادف وايي، مترادف داسې چې: معنی يې يوه مګر الفاظ يې مختلف وي.

د قرآئت د اختلاف حکمت :

۱- د امت د پاره تسهيل، آساني او تخفيف.
۲- د قرآنکريم او اسلامي امت عزت او شرف چې بل هيڅ آسماني کتاب په څو قراءاتو نه دی نازل شوی.
۳- د قـراءات پـه تفـاوت کې تحقيـق او څېړنـه او پـه دې بانـدې د اجـر حاصلېدل.
۴- د قرآنکريم لوړ اعجاز.
۵- د الله سبحانه وتعالی د کلام د اسرارو اظهار.
(مختصر أتقان في العلوم القرآن ص ۱۰۷).

د صحابه کرامو مشهور قاريان :

عثمان بن عفان، على بن ابی طالب، ابی بن کعب، زيد بن ثابت، عبدالله بن مسعود، ابو درداء او ابو موسی الأشعری.

د تابعينو مشهور قاريان عبارت وو لـه: پـه مکـه مکرمه کې عطا، مجاهد، طاووس، عکرمه، ابن ابی مليکه، عبيد بن عمير او نور.

په مدينه کې سعيد بن مسيب، عروه، سليمان بن يسار، عطاء بن يسار، زيد بن اسلم، مسلم بن جندب، عمر بن عبدالعزيز، ابن شهاب الزهری، عبدالرحمن بن هرمز، معاذ او نور.

په بصره کې ابوعاليه، ابو رجاء، نصر بن عاصم، يحيی بن يعمر او حسن.

او په کوفه کې ابن سرين، قتاده، جابر بن زيد او نور.

د علم قرائت اووه مشهور امامان :

د تابعينو د دور وروسته د علم قرائت اوه مشهور ائمه كرام په لاندې ډول دي :

نافع المدني، عبد الله ابن كثير المكي، أبو عمرو البصري، عبد الله بن عامر، عاصم الكوفي، حمزة الكوفي او الكسائي الكوفي.

١- **نافع المدني:** نوم يې نافع د عبدالرحمن بن ابی نعيم زوی اصلاً د اطفهان چې په (٧٠- ١٢٠) كلونو كې يې ژوند كړی دی، د رنګه تور، ښكلي مخ او نيک اخلاقه سړی ؤ چې د استاذانو شمير يې اويا تنو ته رسيږي، په علم قرآئت كې د مدنې منورې د خلكو امام او پشوا وو. د ده ځخه د قرآئت روايت ابو موسى، عيسى بن مينا الزرقي مولى بنى زهره، عثمان بن سعيد القبطي مصري روايت كړی دی.

٢- **ابن كثير:** نوم يې عبدالله د كثير زوی اصلاً د فارس چې په (٤٥-١٢٠) كلونو كې يې ژوند كړی دی، په علم قرآئت كې د مكې د خلكو امام وو.

علم قرآئت يې له: عبدالله بن زبير، ابى ايوب انصاري، او انس بن مالک رضى الله عنهم ځخه زده كړی دی، او د ده ځخه د علم قرآئت روايت: احمد بن محمد بن عبدالله، ابو الحسن البزي، محمد بن عبدالرحمن المخزومي، ابو عمر المكي كړی دی.

٣- **أبو عمرو البصري:** نوم يې ابو عمرو زيّان چې زوی د علا مازنى دى ،عربي اصله ؤ چې په (٦٨-١٥٤) كلونو كې يې ژوند كړی دی، په مكه، مدينه، بصره او كوفه يې قرآئت زده كړی دی.

علم قرآئت يې لـه: ابـو جعفـر يزيـد بـن قعقـاع، يزيـد بـن رومـان، شـيبة بـن نصـاح، عبـدالله بـن كثير، مجاهـد بـن جبر، حميـد بـن قـيس اعـرج مكي ،عبدالله بن ابى اسحاق حضرمي، عاصم بن ابى النجود كوفى، ابوالعاليه رفيـع بـن مهـران ريـاحى بصـري شخـه زده كـړى دى، او د ده شخـه د علـم قرآئت روايـت: شجاع بـن ابى بصـير، عبـاس بـن فضـل، يحيى بـن مبـارک يزيدى كړى دى.

۴- **عبد الله بن عـامر**: نـوم يې عبدالله زوى د عـامر بن يزيـد اصلي وطن يې دمشـق ؤ چې پـه (۸-۱۱۸) كلونـو كې يـې ژونـد كـړى دى د وليـد بـن عبدالملک د خلافت په وخت کې د دمشق والي او قاضي ؤ.

علم قرائت يې له: اهل شام قاري صحابي ابى درداء او عثمان رضى الله عنه د شاګرد مغيرة بن ابى شهاب مخزومي شخه زده كړى دى، د ده شخه هشام بن عمار، ابو وليد السلمي الدمشقي، ابـو عمرو، عبدالله بن احمد الفهري الدمشقي روايت كړى دى.

۵- **عـاصـم الكـوفي**: نـوم يې عـاصـم زوى د ابـى النجـود اسـدي چې پـه (...-۱۲۷) كلونو کې يې ژوند كړى دى، په قرآئت کې د كوفې د خلكو امام ؤ.

علـم قرائـت يې لـه: ابـو عبـدالرحمن سـلمي چې شـاګرد د على بـن ابى طالب رضى الله عنه دى، زرّين حبيش د عبدالله بن مسعود شاګرد وو زده كړى دى.

د ده شخه روايت: شعبه، حفص بن سليمان، ابو عمر الاسدي الكوفي كړى دى.

۶- **حمزة الکوفي**: نوم یې حمزه زوی حبیب بن عمار بن اسماعیل ؤ چې په (۸۰-۱۵۶) کلونو کې یې ژوند کړی دی، په قرآئت کې د عاصم وروسته د خلکو امام ؤ.

له جعفر بن محمد الصادق څخه یې علم قرائت حاصل کړی دی او د ده څخه خلف بن هشام، ابو عیسی بن خالد روایت نقل کړی دی.

۷- **الکسائي الکوفي**: نوم یې علي زوی د حمزه ؤ چې په (۱۱۹-۱۸۹) کلونو کې یې ژوند کړی دی، په قرآئت کې د حمزه الکوفي وروسته د خلکو امام ؤ او په ده باندې د قرائت امامت ختم شوی دی.

علم قرائت یې له: حمزه، ابان بن تغلب، عیسی بن عمر، ابن ابی لیلی څخه حاصل کړی دی او د ده څخه، ابو حارث (اللیث بن خالد البغدادي)، حفص بن عمر، ابو عمر الازدي البغدادي النحوي د قرائت روایت نقل کړی دی.

(مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۱۰۳).

د قرآنکریم تعلیم او حفظ :

د قرآنکریم حفظ او یادول په امت باندې فرض کفایي دي، کچېرې د هغه د حفظ لپاره یو ډله را ولاړه شي د نورو غاړه وربانديې خلاصیږي او که ټول دا کار ترک کړي د ټولو غاړه بندیږي.

او د قرآنکریم دومره زده کړه او یادول چې لمونځ او عباداتو کې هغه ته ضرورت دی فرض عین او د هغه څخه علاوه د قرآنکریم زده کړه فرض کفایي ده او ډیر غوره عمل دی، په صحیح روایت کې راغلي :« خیرکم من

تعلم القرآن و علمه » (د تاسې نه غوره او ښه سړی هغه دی چې قرآن زده کړي او نور ته يې وښيي).

او هر چې تجويد د قرآن دی ډیر مهم دی، د ابن مسعود رضی الله نه روایت دی چې هغه ویلي: «جودوا القرآن » (لـولئ په ښه شان قرآن)، او هغه دا چې د هر حرف حق ادا شي او حرف د خپل مخرج څخه ادا شي، او په غوره شان تلفظ شي داسې چې په هغه کې اسراف، ظلم او افراط نه وي.

جناب رسول الله صلی الله علیه وسلم دې مطلب ته داسې اشاره کوي: « من أحب أن يقرأ القرآن غضاً كما أنزل فليقرأه على قراءة ابن أم عبد » یعني ابن مسعود.

ژباړه: د چا چې دا خوښیږي چې قرآن داسې ولولې لکه څنګه چې نازل شوی دی پس هغه يې دې د ابن معسود رضی الله عنه په شان ولولي .

الله تعالی ابن مسعود رضی الله عنه ته په تجويد کې اوچت مهارت ورکړی وو.

د قرآنکریم داسې ویل جایز نه دي چې چیرې مد نه وي هلته مد ورکوي او چیرې چې مد وي هلته قصر کوي او یا په مد کې زیاتوالی او کموالی کوي کوم چې د هغه حق دی.

مستحب دی چې قرآنکریم په ښه صوت وویل شي خو په شرط ددې چې د حرف حق ادا شي (حرف د مخرج څخه ادا شي او د حروفو حرکات

تغیر نشي)، د مد او قصر حق ادا شي، د نون ساکن او تنوین حقوق ادا شي او همدارنګه د تجوید نور احکام په نظر کې ونیول شي.

د قرآنکریم د زدکړې درې لارې :

۱- دا چې قرآنکریم د اجرت پرته د الله تعالی د رضا لپاره خلکو ته ور زده کوي دا عمل لوی اجر لري او دا د پیغمبرانو علیهم السلام عمل دی.

۲- دا چې قرآنکریم د اجرت په بدل کې خلکو ته ور زده کوي، د متأخرینو په نزد جایز دی.

۳- دا چې د کوم شرط پرته خلکو ته د قرآنکریم زده کړه کوي کچېرې ځوک هغه ته مخکې څه هدیه او سوغات ورکړي په اتفاق جایز دی ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم معلم الناس وو خلکو به هغه ته سوغات ورکولو او ده به قبلول.

(مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۱۱۲).

د قرآنکریم د حفظ د پاره څو قاعدې:

لومړی قاعده، اخلاص د کامیابی او فتحې سر دی: په هر عمل کې چې اخلاص نه وي پر الله تعالی توکل نه وي په هغه عمل کې که هر څومره کوښښ هم وشي بیا به هم ناقص وي او د الله تعالی په نزد به د قبول وړ نه وي ځکه د قرآنکریم لوستل، زده کول او حفظ عبادت دی او د هرعبادت کولو څخه مقصد د الله تعالی رضا ده نو کله چې په کوم عبادت کې اخلاص نه وي هغه مردود دی.

دوهمه قاعده : د الله تعالی د پاره تقوی: هر کس چې تقوی اختیار کړي

(تېول ګناهونه ترک کړي او د اسلامي شريعت د اوامرو ساتنه وکړي) د هغه د پاره الله تعالی د دنيا او آخرت کارونه او مشکلات آسانه کوي.

لقوله سبحانه وتعالی :[وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا، وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لاَ يَحْتَسِبُ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ] (الطلاق ۲-۳).

ژباړه: او څوک چې د الله څخه ووېرېږي (الله) ور ته (د ستونزو څخه) د وتلو لار جوړوي، او هغه ته د داسې لارې نه رزق ورکوي چې (په خپله) ګمان نه کوي، او څوک چې پر الله پاک توکل وکړي ده د پاره همدا (الله) کافي دی.

دريم قاعده :په وړوکتوب کې حفظ : په کوچنيتوب او کم سن کې حفظ داسې دی لکه په ډبره کې نقش.

څلورمه قاعده: د حفظ د پاره د خاص وخت ټاکل:د حفظ د پاره داسې وخت ټاکل چې ګيډه خالي وي ځکه کله چې کيډه له خوراک څخه ډک شي بدن د هغه پر هضمولو کار کوي او ذهن مشغولېږي. نو د حفظ د پاره غوره وخت سهار او مازديګر دی.

پنځمه قاعده: د حفظ د پاره مناسب ځای ټاکل : داسې ځای چې آرام وي سترګې، غوږونه او ژبه ټول حفظ ته متوجه وي.همدارنګه داسې ځای چې اندامونه له حرامو څخه وساتل شي لکه: نا محرمو ته نظر نه کول، د غيبت او بهتان نه کول او داسې نور.

شپږم قاعده، په ښه صوت او تجويد سره لوستل :قرآنکريم په ښه صوت او تجويد سره لوستل په کار دي داسې نه لکه د يو عادي کتاب په شان

لوستل بلکي په داسې صوت سره لوستل چې تجويدي قواعد واورېدل شي.

اومه قاعده :قرآنکريم کې به د يو مصحف څخه حفظ کيږي نه څو قسمه مصحفونو څخه.

آتم قاعده :د يادولو او حفظ څخه مخکې به لومړی د قرآنکريم تجويد او صحي لوستل زده کوي د هغه نه وروسته به حفظ کوي.

نهمه قاعده ،تکرار: د تېر او نوي درس به ګردان او تکرار کوي ځکه که تکرار نشي له ياده وځي.

لسمه قاعده : هر ورځ منظم حفظ تر قطع کولو غوره دی.

يوولسمه قاعده: د قرآنکريم آيتونو ته کتل او بيا د حفظ په وخت کې سترګې پټول، که د حفظ په وخت کې يو بل طرف ته وکتل شي دوماغ مصروفيږي.

دوولسمه قاعده: د خپل شيخ او معلم سره ارتباط، هغه ته د درس تکرارول تر څو صحي او علط لوستل ورته معلوم شي.

ديارلسمه قاعده: د قرآنکريم په معنی او مفهوم پوهيدل له حفظ سره کومک کوي.

څلوارلسمه قاعده: دعا کول او د الله سبحانه وتعالی څخه مدد غوښتل.

د قرآنکريم د حفظ وخت او زمان:

- ✓ که د ورځې يو آيت ياد شي نو ټول قرآن به په ۱۷ کاله ۷ مياشتو او ۹ ورځو کې ياد شي.
- ✓ که د ورځې دوه آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۸ کاله ۹ مياشتو او ۱۸ ورځو کې ياد شي.
- ✓ که د ورځې ۳ آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۵ کاله ۱۰ مياشتو او ۱۳ ورځو کې ياد شي.
- ✓ که د ورځې ۴ آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۴ کاله ۴ مياشتو او ۲۴ ورځو کې ياد شي.
- ✓ که د ورځې ۵ آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۳ کاله ۶ مياشتو او ۷ ورځو کې ياد شي.
- ✓ که د ورځې ۶ آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۲ کاله ۱۱ مياشتو او ۴ ورځو کې ياد شي.
- ✓ که د ورځې ۷ آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۲ کاله ۶ مياشتو او ۳ ورځو کې ياد شي.
- ✓ که د ورځې ۱۰ آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۱ کال ۹ مياشتو او ۳ ورځو کې ياد شي.
- ✓ که د ورځې ۱۳ آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۱ کال ۴ مياشتو او ۶ ورځو کې ياد شي.

- ✓ که د ورځې ۱۵ آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۱ کال۲ میاشتو او ۱ ورځ کې یاد شي.
- ✓ که د ورځې ۲۰ آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۱۰ میاشتو او ۱۶ ورځ کې یاد شي.

و ما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه انيب

و صلى الله تعالى على محمد صلى الله عليه وسلم و اله و صحابه اجمعين

حمدالله "شاكري" غفره الله ولوالديه و لجميع المسلمين

داراسات الاسلامي – الاكاديمية الاسلامية العالمي

مأخذونه :

جمال القرآن – اشرف علي تهانوي رحمه الله
قرآن كمپليس – طباعة ملک فهد سعودي
برنامج الأحكام التجويد – موقع طريق الاسلام
الواضح في أحكام التجويد – دوكتور محمد عصام
المفيد في علم التجويد – الحاجة حياة على الحسينى
المذكرة في التجويد – محمد نبهان بن حسين مصري
الأخطاء الشائعة في تلاوة القرآن – عبدالرحمن عيتاني .
كيف تحفظ القرآن – دوكتور مصطفى مراد
تبسيط الأحكام التجويد – دوكتور أحمد سليمان
البرهان في التجويد القرآن – محمد صادق قمحاوي
اطلس في التجويد – دوكتور ايمن رشدي سويد
تجويد آسان – دوكتور ابو عاصم عبدالعزيز ، مترجم عبدالكريم محمدي
أحكام التجويد القرآن الكريم كاملة و بالصور – موقع سر الحياة
تجويد ابتدايي – محي الدين مرادي .